

**ЕРЕВАНСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ
Б И Б Л И О Т Е К А ИМ. САРКИСА И МАРИ ИЗМИРЛЯНОВ
ОТД. СТАРОПЕЧАТНЫХ И РЕДКИХ КНИГ И ЛИТЕРАТУРЫ ИСКУССТВА**

**SARKIS AND MARIE IZMIRLIAN LIBRARY OF
YEREVAN STATE UNIVERSITY
DEPARTMENT OF RARE, OLD-PRINTED AND ART LITERATURE**

**ГРАЧИК МИРЗОЯН
БИОБИБЛИОГРАФИЯ**

**HRACHIK MIRZOYAN
BIOBIBLIOGRAPHY**

**ИЗДАТЕЛЬСТВО ЕГУ
ЕРЕВАН – 2010
YEREVAN STATE UNIVERSITY PRESS
YEREVAN – 2010**

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ
ՍԱՐԳԻՍ ԵՎ ՄԱՐԻ ԻԶՄԻՐԼՅԱՆՆԵՐԻ ԱՆՎ. ԳՐԱԴԱՐԱՆ
ՀՆԱՏԻՊ, ՀԱԶՎԱԳՅՈՒՏ ԵՎ ԱՐՎԵՍՏԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԲԱԺԻՆ

ՀՐԱԶԻԿ ՄԻՐԶՈՅԱՆ ԿԵՆՍԱՄԱՏԵՆԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

ԵՊՀ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ
ԵՐԵՎԱՆ – 2010

ՀՏԴ 01 : 1/14 (479.25)
ՊՄԴ 91.9 : 87 + 87 (2 Հ)
Մ 763

Կազմող՝ Հասմիկ Հայրապետյան
Խմբագիր՝ Սեյրան Ջաքարյան

Составитель: Асмик Айрапетян
Редактор: Сеýран Закарян

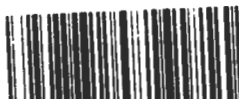
Մ 763 Հրաչիկ Միրզոյան (Կենսամատենագիտություն) /
Կազմ.՝ Հ. Գ. Հայրապետյան; Խմբ.՝ Ս. Ա. Ջաքարյան. -
Եր.: ԵՊՀ հրատ., 2010. - 96 էջ:

ISBN 978-5-8084-1260-6

ՀՏԴ 01 : 1/14 (479.25)
ՊՄԴ 91.9 : 87 + 87 (2 Հ)

© ԵՊՀ հրատարակչություն, 2010 թ.
© ԵՊՀ Ս. Ա Ս. Իզմիրյանների անվ.
գրադարան, 2010 թ.

ԵՊՀ գրադարան

ԿԱԶՄՈՂԻ ԵՎ ԽՄԲԱԳՐԻ ԿՈՂՄԻՑ

Պրոֆեսոր Զ. Ղ. Միրզոյանի կենսամատենագիտությունը բաղկացած է երկու հիմնական բաժնից:

Առաջին բաժնում ընդգրկված են Զ. Միրզոյանի՝ գիտնականի և մարդու նկարագիրն ուրվագծող նյութեր. կյանքը և գործունեությունը լուսաբանող ակնարկ՝ պրոֆ. Ս. Ջաքարյանի հեղինակությամբ, նրա՝ փիլիսոփայական գիտությունների դոկտորի գիտական աստիճանի հայցմանը ներկայացրած «XVII դարի հայ փիլիսոփայական մտքի քննական վերլուծություն» մենագրության վերաբերյալ անվանի լեզվաբանների՝ ակադեմիկոսներ Էդ. Աղայանի և Գ. Ջահուկյանի կարծիքները:

Վերջիններիս հրապարակումը, Զ. Միրզոյանի մենագրության գիտական արժեքն ընդգծելուց բացի, ունի նաև հետևյալ միտումը. նախ՝ գիտական հանրությանը ներկայացնել նշանավոր այդ գիտնականների ժամանակին չտպագրված կարծիքները, որոնք վկայում են նրանց գիտական լայն մտահորիզոնի և հետաքրքրությունների շրջանակի մասին: Երկրորդ՝ ընդգծել, որ դրանցում արժարժված հայագիտությանն ու հումանիտար գիտությունների մեթոդաբանությանն առնչվող հարցերն այսօր էլ չեն կորցրել իրենց տեսական և գործնական նշանակությունը. այս առումով հատկապես ուշագրավ են պաշտոնական ընդդիմախոս ակադ. Գ. Ջահուկյանի՝ փիլիսոփայության պատմության, ի մասնավորի հայ փիլիսոփայության պատմության ուսումնասիրության անհրաժեշտության, հայ մշակույթին առնչվող հարցերի քննության ընթացքում հումանիտար տարբեր գիտակարգերի ու հետազոտությունների արդյունքների համադրման, անցյալի տեսական մտքի ուսումնասիրության ընթացքում գիտական անաչառությունն ապահովող մեթոդաբանական մոտեցումների վերաբերյալ կատարած հարցադրումները: Երրորդ՝ փաստել այն իրողությունը, թե վաստակաշատ գիտնականներն ինչպիսի վերաբերմունք են ունեցել երիտասարդ գիտնականների և առհասարակ հայագիտության ասպարեզ մուտք գործող հետազոտողների հանդեպ:

Կենսամատենագիտության երկրորդ բաժինը կազմում է Զ. Միրզոյանի աշխատությունների և նրա մասին եղած նյութերի մատենագիտական նկարագրության ժամանակագրական ցանկը: Այն ներկայացված է մասնաբաժիններով, որոնց հիմքում ընկած են նյութերի հրատարակության տեսակային և ժանրային առանձնահատկությունները՝ մենագրություններ, հրապարակած ժողովածուներ և աշխատություններ, հանրագիտարանային նյութեր, ժողովածուներում և այլ

գրքերում տպագրված հոդվածներ, զեկուցումներ, զեկուցման դրույթներ, թարգմանություններ, գիտական հոդվածներ, գրախոսություններ, հարցազրույցներ, հրապարակախոսական նյութեր, գեղարվեստական ստեղծագործություններ, խմբագրած աշխատանքներ, նրա գիտական աշխատանքների մասին գրախոսություններ, կյանքի և գործունեության մասին հրապարակումներ: Գրախոսություններն առանձնացված են, սակայն հղումներով կապվում են գրախոսվող նյութերին:

Նյութերը նկարագրված են «Տպագիր երկերի մատենագիտական նկարագրության» 7.1-84 պետստանդարտին համապատասխան: Դրանք համարակալված են, ժամանակագրական դասավորության ներսում պահպանված է խորագրերի (վերնագիր կամ հեղինակ) այբբենական հերթականությունը: Վերնագրերում կամ դրանց կից առկա են քառակուսի փակագծերով հավելումներ (անձնանուններ, ծանոթագրություններ), որոնք կապ չունեն բնագրի հետ և արվել են կազմողի կողմից՝ տեղեկատվության շրջանակի ընդլայնման նպատակով:

Նյութերի բնագրային խորագրերը թարգմանաբար ներկայացված են հայերեն կամ ռուսերեն: Մատենագիտությանն ուղեկցում են նշված երկու լեզուներով տեղեկատվական ցանկեր՝ «Յ. Միրզոյանի կյանքի և գործունեության հիմնական տարեթվերը», «Անվանացանկ», «Վերնագրային այբբենական ցանկեր» («Յ. Միրզոյանի աշխատանքները», «Յ. Միրզոյանի կյանքի և գործունեության մասին»):

Անվանացանկում նշված են մատենագիտական ցանկում ընդգրկված բոլոր անձնանունները՝ թե՛ բնագրային, թե՛ կազմողի կողմից լրացված, բացառությամբ կենսամատենագիտության օբյեկտի (Յ. Միրզոյանի):

Վերնագրային ցանկում քառակուսի փակագծերով նշված են կազմողի ծանոթագրությունները ինչպես հեղինակային գործառույթի (հեղինակ, կազմող, խմբագիր ևն), այնպես էլ աշխատանքի տեսակի (մենագրություն, հոդված, զեկուցում ևն) և դրա՝ այլ հրատարակություններում (հանրագիտարան, ժողովածու ևն) զետեղված լինելու մասին:

ОТ СОСТАВИТЕЛЯ И РЕДАКТОРА

Биобиблиография профессора Г. К. Мирзояна состоит из двух основных разделов.

В первом разделе собраны материалы, характеризующие Г. Мирзояна как ученого и человека: очерк его жизни и деятельности, написанный проф. С. Закарян, и отзывы двух видных языковедов, академиков Э. Агаяна и Г. Джаукяна, о его монографии «Критический анализ армянской философской мысли XVII века», которая была представлена на соискание ученой степени доктора философских наук.

Публикация этих отзывов не только подчеркивает научную ценность монографии Г. Мирзояна, но и преследует ряд целей: во первых, познакомить научную общественность с не опубликованными в свое время работами высокоавторитетных ученых, свидетельствующими об их широкой научной эрудиции и о круге их научных интересов. Во-вторых, привлечь внимание к поднятым ими вопросам методологии арменоведения и гуманитарных наук, доньше не утратившим своего теоретического и практического значения; особо примечательны в этом отношении положения официального оппонента акад. Г. Джаукяна о необходимости изучения истории философии, в частности истории армянской философии, о соотнесении результатов различных гуманитарных исследований, при обсуждении проблем армянской культуры, о методологических подходах, обеспечивающих научную объективность в процессе изучения теоретической мысли прошлого. В-третьих, показать, как относились эти заслуженные ученые к молодым коллегам и вообще исследователям, вступавшим на поприще арменистики.

Во втором разделе биобиблиографии представлен хронологический перечень трудов Г. Мирзояна и посвященных ученому материалов. Перечень делится на подразделы, в основу которых положен жанровый принцип: монографии, энциклопедические тексты, статьи в сборниках и иных изданиях, доклады, тезисы докладов, переводы, научные статьи, рецензии, интервью, публицистические материалы, художественные произведения, редакторские работы, рецензии на его книги, публикации о жизни и творчестве. Рецензии обособлены, однако снабжены отсылками к рецензируемым работам.

Материалы описаны согласно госстандарту 7.1–84 «Библиографическое описание печатных трудов». Они пронумерованы и расположены с соблюдением хронологического порядка и алфавитной последовательности заглавий или авторов. В заглавиях или при них имеются в квадратных скобках добавления (имена собственные, примечания), которые не связаны с оригиналом и сделаны составителем с целью расширить информационное поле.

Оригинальные заглавия материалов даны также в переводе на армянский или русский языки. К библиографии приложены справочные указатели на двух этих языках: «Основные даты жизни и деятельности Г. Мирзояна», «Именной указатель», «Алфавитный указатель заглавий» («Труды Г. Мирзояна», «О жизни и деятельности Г. Мирзояна»).

В именном указателе даны все упомянутые в библиографическом перечне имена, в том числе добавленные составителем, за исключением самого Г. Мирзояна.

В перечне заглавий в квадратных скобках помещены примечания составителя как о характере проделанной работы (автор, составитель, редактор), так и о жанре произведения (монография, статья, доклад) и о публикациях в иных изданиях (энциклопедия, сборник и т.д.).

**ՓԻԼԻՍՈՓԱՅԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ԴՐ, ՊՐՈՖ. Զ.Ղ. ՄԻՐՁՈՅԱՆԻ ԿՅԱՆՔԻ ԵՎ
ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ԴԻՄՆԱԿԱՆ ՏԱՐԵԹՎԵՐԸ**

- 1940** – ծնվել է մարտի 13-ին, ՀԽՍՀ Նոյեմբերյանի շրջ. Դոստլու (այժմ Բարեկամավան) գյուղում
- 1954** – ավարտել է Դոստլուի յոթնամյա դպրոցը
- 1958** – ավարտել է Նոր-Բայազետի (այժմ՝ Գավառ) մանկավարժական ուսումնարանը
- 1963** – ավարտել է ԵՊՀ պատմության ֆակուլտետը
- 1966** – ավարտել է ԵՊՀ ասպիրանտուրան «Հայ փիլիսոփայության պատմություն» մասնագիտությամբ
- 1966-1967** – ՀԽՍՀ ԳԱ փիլիսոփայության և իրավունքի բաժնի կրտսեր գիտաշխատող
- 1967-1971** – ԵՊՀ փիլիսոփայության ամբիոնի ասիստենտ, ավագ դասախոս
- 1967** – նրան շնորհվել է փիլիսոփայական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճան
- 1969-1970, 1978-1979** – Մոսկվայի Մ. Լոմոնոսովի անվ. համալսարանին կից հասարակական գիտությունների դասախոսների որակավորման բարձրացման ինստիտուտի ունկնդիր
- 1970** – արժանացել է ՀԽՍՀ Գերագույն խորհրդի պատվոգրի
- 1971-1979, 1981-1987** – ԵՊՀ փիլիսոփայության պատմության ամբիոնի դոցենտ
- 1979-1981** – ԵՊՀ-ի ավագ գիտաշխատող
- 1984** – նրան շնորհվել է փիլիսոփայական գիտությունների դոկտորի գիտական աստիճան
- 1987** – ԵՊՀ փիլիսոփայության պատմության ամբիոնի պրոֆեսոր
- 1989-2000** – ԵՊՀ փիլիսոփայության պատմության ամբիոնի վարիչ
- 1992-ից առ այսօր** – «Բանբեր Երևանի համալսարանի» գիտական հանդեսի գլխավոր խմբագիր
- 1994-1997** – Երուսաղեմի հայոց պատրիարքարանի Ալեք և Մարի Մանուկյանների անվան Ժառանգավորաց վարժարանի և Ընծայարանի դասախոս
- 1997-2003** – համատեղությամբ դասավանդել է ս. Էջմիածնի Գևորգյան հոգևոր ճեմարանում

1998-2004 – ԵՊՀ փիլիսոփայության, սոցիոլոգիայի և հոգեբանության ֆակուլտետի դեկան

2004-2009 – ԵՊՀ փիլիսոփայության և հոգեբանության ֆակուլտետի դեկան

2009 – ԵՊՀ փիլիսոփայության պատմության ամբիոնի պրոֆեսոր

1971 – հրատարակել է «Սիմեոն Ջուղայեցի» մենագրությունը

1983 – հրատարակել է «XVII դարի հայ փիլիսոփայական մտքի քննական վերլուծություն» մենագրությունը

2001 – հրատարակել է «Հովհաննես Մրջուզ Ջուղայեցի» մենագրությունը

2006 – հրատարակել է «Գրիգոր Նարեկացու բառաստեղծական արվեստը» մենագրությունը, որի համար 2008 թ.-ին արժանացել է ՀՀ Թեքեյան մշակութային միության «Հայկաշեն Ուզունյան» մրցանակի

**ОСНОВНЫЕ ДАТЫ ЖИЗНИ И ДЕЯТЕЛЬНОСТИ
Д-РА ФИЛОСОФСКИХ НАУК,
ПРОФ. Г. К. МИРЗОЯНА**

- 1940** – родился 13 марта в селе Достлу (ныне Барекамаван) Ноемберянского района Арм. ССР
- 1954** – окончил семилетнюю школу того же села
- 1958** – окончил Педагогическое училище в Нор-Баязете (ныне Гавар)
- 1963** – окончил исторический факультет ЕГУ
- 1966** – окончил аспирантуру ЕГУ по специальности “История армянской философии”
- 1966-1967** – младший научный сотрудник сектора философии и права АН Арм. ССР
- 1967-1971** – ассистент, а позднее старший преподаватель кафедры философии ЕГУ
- 1967** – удостоился ученого звания кандидата философских наук
- 1969-1970, 1978-1979** – слушатель ИПК при МГУ им. М.В. Ломоносова
- 1970** – награжден Почетной грамотой Верховного совета Арм. ССР
- 1971-1979, 1981-1987** – доцент кафедры истории философии ЕГУ
- 1979-1981** – старший научный сотрудник ЕГУ
- 1984** – удостоился ученого звания доктора философских наук
- 1987** – профессор кафедры истории философии ЕГУ
- 1989-2000** – заведующий кафедрой истории философии ЕГУ
- 1992** – назначен и по сей день является главным редактором “Вестника Ереванского университета”
- 1994-1997** – преподавал в Духовной семинарии при Армянской патриархии в Иерусалиме
- 1997-2003** – преподавал в Духовной семинарии Геворкян при св. Эчмиадзине
- 1998-2004** – декан факультета философии, социологии и психологии ЕГУ
- 2004-2009** – декан факультета философии и психологии ЕГУ

- 2009** – профессор кафедры истории философии ЕГУ
- 1971** – опубликовал монографию “Симеон Джугаеци”
- 1983** – опубликовал монографию “Критический анализ армянской философской мысли XVII века”
- 2001** – опубликовал монографию “Ованес Мркуз Джугаеци”
- 2006** – опубликовал книгу “Искусство словотворчества Григора Нарекаци”, удостоенную в 2008 г. премии Культурного общества “Текеян”

ՀՐԱՉԻԿ ՂԱԶԱՐԻ ՄԻՐՋՈՅԱՆԻ
ԿՅԱՆՔԸ ԵՎ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅՈՒՆԸ
ԲՆՈՒԹԱԳՐՈՂ ԷՋԵՐ
(ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ, ԳՐԱԽՈՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ)

СТРАНИЦЫ, ХАРАКТЕРИЗУЮЩИЕ
ЖИЗНЬ И ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ
ГРАЧИКА КАЗАРОВИЧА МИРЗОЯНА
(БИОГРАФИЧЕСКИЙ ОЧЕРК, РЕЦЕНЗИИ)

ԱՆՎԱՆԻ ՀԱՅԱԳԵՏԸ

(Պրոֆ. Յ. Ղ. Միրզոյանի ծննդյան 70-ամյակի առթիվ)

Լրացավ փիլիսոփայական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր, «Բանբեր Երևանի համալսարանի» գիտական հանդեսի գլխավոր խմբագիր, ԵՊՀ փիլիսոփայության պատմության ամբիոնի պրոֆեսոր Հրաչիկ Ղազարի Միրզոյանի 70-ամյակը: Նա քաջ հայտնի է հայ մշակույթի և փիլիսոփայության պատմությամբ զբաղվող մասնագետներին՝ որպես տաղանդավոր գիտնական, հայրենամիտ գործիչ և հմուտ մանկավարժ: Նա այն հայագետներից է, ովքեր շարունակելով հայ փիլիսոփայապատմական գիտության հիմնադիրներ Յ. Գաբրիելյանի և Վ. Չալոյանի ազգանվեր գործը, կարողացան մի նոր աստիճանի բարձրացնել հայագիտության՝ այդ տակավին երիտասարդ, բայց և միջազգային ճանաչում ունեցող գիտաճյուղի զարգացումը:

Յ. Միրզոյանը ծնվել է 1940 թ. մարտի 13-ին, ՀԽՍՀ Նոյեմբերյանի շրջանի Դոստլու (ներկայումս՝ Բարեկամավան) գյուղում, սովորել տեղի յոթնամյա դպրոցում, այնուհետև՝ Նոր-Բայազետի (այժմ՝ Գավառ) մանկավարժական ուսումնարանում, որն ավարտելուց հետո ընդունվել է Երևանի պետական համալսարանի պատմության ֆակուլտետ: 1963 թ. գերազանցությամբ ավարտել է համալսարանը և պահվել սովորելու ասպիրանտուրայում՝ հայ փիլիսոփայության պատմության գծով: 1967 թ. պաշտպանել է թեկնածուական ատենախոսություն և ստացել փիլիսոփայական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճան: 1971-թ. նրան շնորհվել է դոցենտի կոչում: 1984 թ. պաշտպանել է դոկտորական ատենախոսություն, 1987-թ. արժանացել պրոֆեսորի կոչման: 1989թ. ընտրվել է ԵՊՀ փիլիսոփայության պատմության ամբիոնի վարիչ, որը ղեկավարել է մինչև 2000 թվականը: 1998թ. նա նշանակվել է ԵՊՀ փիլիսոփայության, սոցիոլոգիայի ու հոգեբանության ֆակուլտետի ղեկանի պաշտոնակատար, իսկ 2000թ. ընտրվել այդ նույն ֆակուլտետի ղեկան և պաշտոնավարել մինչև 2004թվականը: 2004-2009 թթ. եղել է փիլիսոփայության և հոգեբանության ֆակուլտետի ղեկան:

Պրոֆ. Յ. Միրզոյանը բազմաբեղուն գիտնական է: Նրա հետաքրքրությունների շրջանակն ընդգրկում է հայ փիլիսոփայության,

գրականության ու գրատպության պատմության ոլորտները: Իբրև հայ փիլիսոփայության պատմաբան, նա անուրանալի ավանդ է ներդրել հատկապես 17-րդ դարի հայ փիլիսոփայության լուսաբանման ու զնահատման գործում:

1971թ. նա հրատարակել է «Սիմեոն Ջուղայեցի» վերտառությամբ մենագրությունը, որում առաջին անգամ հանգամանորեն վերլուծել է 17-րդ դարի հայ նշանավոր հասարակական-կրոնական գործիչ, փիլիսոփա, տրամաբան, քերական և մանկավարժ Սիմեոն Ջուղայեցու փիլիսոփայական հայացքներն ու գիտամշակութային գործունեությունը: Դա երիտասարդ հայագետի՝ ըստ էության առաջին, բայց և ծանրակշիռ խոսքն էր հայ մշակույթի պատմության մեջ թեև կարևոր, բայց և մինչ այդ փաստորեն անտեսված կամ սխալ գնահատված ժամանակահատվածներից մեկի մասին: Իր այդ մենագրությամբ հեղինակը կարողացավ սասանել հայագիտության ասպարեզում վաղուց հաստատված այն տեսակետը, թե իբր հայ մշակույթի, ի մասնավորի հայ փիլիսոփայական մտքի պատմության մեջ սկսված անկումը տևել է 15-րդ դ. երկրորդ կեսից մինչև 18-րդ դ. երկրորդ կեսը: Նաև զգալով, որ դեռ շատ բան կա անելու 17-րդ դարի հայոց փիլիսոփայական ու մշակութային արժեքները վերհանելու ճանապարհին՝ Զ. Միրզոյանն իրեն բնորոշ համառությամբ շարունակեց գիտական որոնումները: Այո՛, եղան նույնիսկ ճանաչված հայագետներ, ովքեր, մատնանշելով այդ դարի արևմտաեվրոպական տեսական մտքի ակնհայտ նվաճումները, չթաքցրին իրենց թերահավատ վերաբերմունքը մեր ժողովրդի պատմության որքան բախտորոշ, նույնքան և չուսումնասիրված ու թերազնահատված հարյուրամյակի հանդեպ: Բայց երիտասարդ գիտնականը, ավելի շատ անսալով իր ներքին ծայնին, շարունակեց գիտական պրպտումները և որպես իր՝ շուրջ 20-ամյա տքնաջան աշխատանքի ու համառ որոնումների արդյունք 1983 թվականին գիտական հանրության դատին ներկայացրեց «XVII դարի հայ փիլիսոփայական մտքի քննական վերլուծություն» արժեքավոր մենագրությունը, որն արժանացավ ոչ միայն հայ փիլիսոփայության պատմության, այլև հայագիտության ամենատարբեր մասնագետների (Գ. Ջահուկյան, Ս. Արևշատյան, Վ. Բարխուդարյան, Ա. Մադոյան, Վ. Դիլոյան և ուրիշներ) բարձր գնահատականին: Մեկ տարի անց, որպես դոկտորական ատենախոսություն, Զ. Միրզոյանն այն դրեց հրա-

պարակային պաշտպանության՝ արժանանալով փիլիսոփայական գիտությունների դոկտորի գիտական աստիճանի:

2001թ. լույս տեսավ նրա «Հովհաննես Մրջուզ Ջուղայեցի» մենագրությունը, որում առաջին անգամ, շրջանառության մեջ դրվելով նոր նյութեր, հանգամանորեն լուսաբանվում են 17-18-րդ դդ. նշանավոր մտածող՝ աստվածաբան, փիլիսոփա, տրամաբան, քերական, գեղանկարիչ Հովհաննես Մրջուզ Ջուղայեցու կյանքը, գործունեությունը, գրական ժառանգությունը, փիլիսոփայական, տրամաբանական, հասարակական-քաղաքական և արվեստագիտական հայացքները: Այս աշխատությունն արժեքավոր է նաև նրանով, որ հեղինակը առաջադրում և կիրառում է մեթոդաբանական մի շարք դրույթներ, որոնք հնարավորություն են տալիս վերանայելու և նորովի գնահատելու հայագիտության մեջ արմատավորված որոշ տեսակետներ:

Նկատի ունենալով 17-րդ դարի հայ փիլիսոփայության պատմությանը նվիրված նրա հետազոտությունները՝ վստահաբար կարող ենք ասել, որ պրոֆ. Հ. Միրզոյանի գիտական աշխատությունների շնորհիվ այսօր մենք ավելի ամբողջական ու խոր պատկերացում ունենք այդ շրջանի հայ մշակույթի և, հատկապես, հայ փիլիսոփայության մասին:

Սակայն, նրա գիտական հետաքրքրությունների ոլորտը չի սահմանափակվում միայն 17-րդ դարով. իր բազմաթիվ հոդվածներում նա անդրադառնում է միջնադարյան հայ փիլիսոփաների և մշակութային գործիչների տեսական ժառանգությանն առնչվող հարցերին:

Պրոֆ. Հ. Միրզոյանի գիտական գործունեության առանձին էջ են կազմում աղբյուրագիտական հետազոտությունները և բնագրերի հրատարակումը: Նրանք, ովքեր առնչվել են գիտական գործունեության այս ոլորտին, կարող են վկայել, թե ինչ տիտանական ջանքերի շնորհիվ է լույս աշխարհ գալիս մի որևէ բնագրի քննական տեքստը: Իսկ առանց այդպիսի աշխատանքի հնարավոր չէ ո՛չ հայագիտության հետագա զարգացումը, ո՛չ էլ մեր մշակութային անձնագրի պատրաստումը: Հետաքրքիր է նշել, որ պրոֆ. Հ. Միրզոյանը հրատարակության է պատրաստել ոչ միայն շրջանառության մեջ չգտնվող բնագրեր (օրինակ՝ Ստեփանոս Դաշտեցու «Զրույց-բանավեճերը»), այլև մասնագիտական գրականության մեջ անանուն կամ հեղինակային պատկանելությամբ վիճահարույց համարվող բնագրեր, ինչը նրան ստիպել է անցկացնել լրացուցիչ հետազոտություններ և ի վերջո հայտնաբերել

բնագրերի իսկական հեղինակներին: Դրանցից մեկը անանուն համարվող «Լուծմունք «Սահմանաց գրոց» երկն էր, որի հեղինակը, պրոֆ. Միրզոյանի համոզմամբ, Հովհաննես Սարկավագ Իմաստասերն է (Հովհաննես Սարկավագ Իմաստասեր: Լուծմունք «Սահմանաց գրոց», աշխատասիր. Հ. Միրզոյանի և Ա. Մադոյանի, Եր., 2004): Իսկ մյուսը՝ «Համառատիւք բան խրատու» բարոյափիլիսոփայական մեծարժեք աշխատությունն է, որը, ըստ պրոֆ. Միրզոյանի ապացույցների, անառարկելիորեն պատկանում է Գրիգոր Նարեկացու գրչին (Գրիգոր Նարեկացի: Համառատիւք բան խրատու, «Մատենագիրք հայոց», ԺԲ հատոր, Անթիլիաս, Լիբանան, 2008):

Վերջին տարիներին պրոֆ. Հ. Միրզոյանի գիտական գործունեության մեջ առանձնահատուկ տեղ ունեն հայ մեծագույն բանաստեղծ և մտածող Գրիգոր Նարեկացու կյանքին, գործունեությանն ու գրական ժառանգությանը նվիրված ուսումնասիրությունները: Վերծանելով բանաստեղծի գլուխգործոց «Մատեան ողբերգութեան» ստեղծագործության մեջ առկա մի շարք ծածկագրություններ՝ գիտնականն ի հայտ է բերել նրան վերաբերող նոր փաստեր ու տեղեկություններ, որոնք հնարավորություն են տալիս նորովի գնահատելու ինչպես նրա անցած ստեղծագործական ուղին, այնպես էլ Մատյանի ստեղծման շարժառիթներն ու նպատակները: Ըստ այդմ պրոֆ. Հ. Միրզոյանին հաջողվել է լուծել Նարեկացու գրական ժառանգության հետ կապված առանձին վիճելի հարցեր: Գիտական հասարակայնությունն առանձնապես բարձր է գնահատել Նարեկացու բառաստեղծական արվեստին նվիրված նրա հետազոտությունները, որոնք լույս են տեսել նաև առանձին գրքով (Գրիգոր Նարեկացու բառաստեղծական արվեստը, Եր., 2006) և 2008 թ. արժանացել ՀՀ Թեքեյան մշակութային միության «Հայկաշեն Ուզունյան» երկամյա մրցանակի:

Պրոֆ. Հ. Միրզոյանը թարգմանել է նաև մասնագիտական գրքեր, որոնցից առանձնապես նշելի է Թ. Դիլանյանի հետ թարգմանած «Փիլիսոփայության պատմության համառոտ ակնարկ» (Եր., 1979) մեծածավալ ուսումնական ձեռնարկը:

Ամեն մի գիտնական ունի հետազոտության իր սկզբունքներն ու չափանիշները, որոնցում դրսևորվում են նաև նրա մարդկային որակները, սուբյեկտիվ վերաբերմունքը հետազոտության առարկայի հանդեպ: Մշակույթի և փիլիսոփայության պատմությունն ուսումնասիրելն այնքան էլ դյուրին գործ չէ. կարելի է կեղծ հարցերով ու չա-

դ ցումբաւմասովկի րոյ լեցնումովկի իսկումսովկի ցաշտում մը
-ումբաւմաս ցոհումովկ չ լեցնումսովկ րոյ վսգըխնսքումովկ վսմովկ րոյ
դ ցվմոնոնովկ իսկնումսովկ րոյ վսգըխնսքումովկ լեցնումսովկ
-մոտ 'իսկումսովկ :մսգըխնսքումս լեցնումս վսգըխնսքումս ցոհումս
նցումս րոյ վսգըխնսքումս իսկումսովկ լեցնումս ցոհումս ցոհումս
-ումբաւմասովկ «վսգըխնսքումս տովկումսովկումսովկ» ցոհումսովկ
ցոհումսովկ իսկումսովկումս 'մցումսովկ 'է 'փսկ 'ցվմոնսովկումս
ցվմոնսովկումս ցոհումսովկ 'ցվմոնսովկումս ցոհումսովկ ցոհումս
-մոտ իսկումսովկ ցոհումսովկումսովկումսովկ «լեցնումս» իսկումսովկ
ցոհումսովկ վսգըխնսքումս ցոհումսովկ ցոհումսովկ ցոհումսովկ
-ցմումս ցոհումս վսգըխնսքումսովկումս ցոհումսովկ ցոհումսովկ
'մսգըխնսքումսովկ մս 'ցվմոնսովկումս ցվմոնսովկումս :տգումսովկ ցոհումս
-ումբաւմասովկ դ ցոհումսովկ ցոհումս չ ցոհումսովկ 'փսկ :ցոհումս
-ումսովկումս դ ցոհումսովկ ցոհումսովկ իսկումսովկ վսգըխնսքումս
'սգըխնսքումսովկ վցվկ վսկ (մսգումսովկ ու լեցումս) ցոհումսովկ

:մսգըխնսքումս

ցոհումսովկումս-ցոհումսովկ րոյ ցվմոնսովկումս ցոհումսովկումս-ցոհումսովկ
-ումսովկ ցոհումսովկ ցոհումսովկումս ցոհումսովկումս րոյ ցոհումսովկ
-ումսովկումս մսկումսովկ ցվմոնսովկումս վսկումս լեցումս 'մսգը
-ումսովկ ցոհումսովկումս-ցվմոնսովկումս րոյ ցոհումսովկ րոյ վսգըխնսքումս
ումսովկ չ ցոհումսովկումսովկ մցումսովկումս ցոհումսովկումսովկ վսկումսովկ
:մսգըխնսքումս րոյ վսգըխնսքումսովկումս վսգըխնսքումս ցոհումսովկ
վսկումսովկ լեցումս ցոհումսովկումս ցոհումսովկ լեցումս ցոհումսովկումս
ցոհումսովկումսովկ մս 'ցոհումսովկումս լեցումսովկումս ցոհումսովկումս
-ումսովկումս վսգըխնսքումս լեցումսովկումս լեցումսովկումս ցոհումսովկումս
«վսգըխնսքումս ցոհումսովկումս» մս 'իսկումսովկ :ցոհումսովկումս ցոհումսովկումս
-ումսովկումս րոյ 'ցոհումսովկումս րոյ վսգըխնսքումս ցոհումսովկումս
-ումսովկումս վսգըխնսքումս լեցումսովկումս լեցումսովկումս ցոհումսովկումս
-ումսովկումս լեցումսովկումս վսգըխնսքումս լեցումսովկումս լեցումսովկումս
-ումսովկումս 'փսկ նսգըխնսքումս ցոհումսովկումս րոյ վսգըխնսքումս
-ումսովկումս լեցումսովկումս մս 'մցումսովկումս ցոհումսովկումս ցոհումսովկումս
-վսկումսովկումս ցոհումսովկումս մս 'իսկումսովկումս ցոհումսովկումս :լեցումսովկումս
լեցումսովկումս վսգըխնսքումս րոյ վսգըխնսքումս լեցումսովկումս
-ումսովկումս 'լեցումսովկումս վսկումսովկումս լեցումսովկումս մսգըխնսքումս
-ումսովկումս 'լեցումսովկումս վսկումսովկումս լեցումսովկումս մսգըխնսքումս
-ումսովկումս վսկումսովկումս 'է 'փսկ :ցվմոնսովկումս լեցումսովկումս
-ումսովկումս վսկումսովկումս ցոհումսովկումս լեցումսովկումս լեցումսովկումս

մշակույթի արժեքները՝ բարձր պահելով հայագիտության պատիվը: Նա ակտիվ մասնակցություն է ունեցել 1980թ. Դավիթ Անհաղթի 1500-ամյակին նվիրված միջազգային գիտաժողովի կազմակերպմանը:

Հարկավ դեռ երկար կարելի է խոսել պրոֆ. Դ. Միրզոյանի գիտական վաստակի շուրջ, բայց ցանկանում եմ մի քանի խոսք ասել նաև նրա մարդկային արժանիքների մասին, որոնք հատկապես մեր օրերում ունեն բացառիկ նշանակություն:

Պրոֆ. Միրզոյանը երբեք չի եղել «կաբինետային» գիտնական. ուսումնասիրելով անցյալի իրողությունները՝ նա չի մոռացել ներկայի հոգսերը: Ընդհակառակը՝ եղել է հրապարակախոս գիտնական, իր երկրի քաղաքացին, որն անտարբեր չի մնացել հասարակական-քաղաքական կյանքում տեղի ունեցող իրադարձությունների հանդեպ, փորձել է օրախնդիր հարցերի վերաբերյալ հրապարակավ ներկայացնել իր պատկերացումներն ու տեսակետները: Հրապարակախոսական հոդվածներով բազմիցս հանդես գալով համամիութենական և հանրապետական մամուլում՝ նա քննարկման առարկա է դարձրել բարոյական, ազգային, մշակութային բնույթի կենսահույզ հարցեր, որոնք լայն արձագանք են գտել ընթերցողների շրջանում: Այդ հոդվածներում երևում է երկրի ճակատագրով, ժողովրդի հոգսերով ապրող քաղաքացու մտահոգությունը: Պատահական չէ, որ ղարաբաղյան շարժման տարիներին այդպիսի խառնվածք ու բնավորություն ունեցող գիտնականը չկարողացավ «հանգիստ նստել»: Նա ձգտում էր ինչ-որ ձևով իր լուսման ներդնել ազգային-ազատագրական շարժման մեջ: Ըստ այդմ՝ պրոֆ. Ս. Ջոլյանի հետ կազմեց և հրապարակեց “Нагорный Карабах и вокруг него: глазами независимых наблюдателей” (Եր., 1991) օտարազգի հեղինակների հոդվածների մեծարժեք ժողովածուն, որը մինչև օրս էլ սիրված ու փնտրված գիրք է:

Գիտնականներից ոմանք առավելապես մտածում են իրենց հաջողության, շահի և փառքի մասին, մինչդեռ մյուսները՝ նաև իրենց գործընկերների, հատկապես երիտասարդ գիտնականների մասին: Ինքն իր համար ապրող գիտնականի եսասիրությունն ինչ-որ տեղ և ինչ-որ ժամանակ սկսում է վնասել գիտության զարգացմանը, խաթարում գիտական հանրության բարոյահոգեբանական մթնոլորտը: Գիտնականը մեծ է, եթե մտածում է ոչ միայն անձնական հաջողության, այլև իր ընտրած մասնագիտության հետագա զարգացման, երիտասարդ կադրերի պատրաստման մասին: Գիտնականը մեծ է, եթե չի

վախենում «սեփական ուսերի վրա բարձրացնել» իր աշակերտներին, եթե Նիցշեի պես կարող է ասել՝ «Դուք ձեզ դեռ չէիք փնտրում, երբ գտաք ինձ: Այդպես են վարվում բոլոր հավատացյալները. այդ պատճառով էլ հավատը շատ քիչ բան է նշանակում: Այժմ ես հրամայում եմ կորցնել ինձ և գտնել ձեզ. երբ բոլորդ հրաժարվեք ինձնից, ես կվերադառնամ դեպի ձեզ»: Պրոֆ. Յ. Միրզոյանն այն գիտնականներից է, որ ունի «հզոր ուսեր» և այն ուսուցիչներից է, որ կարող է «հրամայել»՝ կորցնել իրեն ուրիշի ինքնահաստատման համար: Նա անկեղծորեն ուրախանում-հպարտանում է իր սաների հաջողությամբ, որովհետև դա համարում է նաև իր անձնական և մասնագիտական հաջողությունը: Խրախուսում և նպաստում է բոլոր նրանց, ովքեր ուզում են մտնել «գիտության տաճար»: Վերջին տարիներին, համընդհանուր ճգնաժամի պայմաններում, երբ արժեզրկվում էր ամեն ինչ, այդ թվում գիտական գործունեությունը, թվում էր, թե պրոֆեսորը պիտի հաշտվեր տխուր իրականության հետ: Սակայն միայն վերջին տասնհինգ տարում նրա անմիջական ղեկավարությամբ պաշտպանվել են դոկտորական և թեկնածուական բազմաթիվ ատենախոսություններ, նրա խմբագրությամբ լույս են տեսել մի շարք աշխատություններ: Սկսած 1992 թվականից՝ նա «Բանբեր Երևանի համալսարանի» գիտական հանդեսի գլխավոր խմբագիրն է և հսկայական աշխատանք է կատարում ինչպես դրա կանոնավոր հրատարակման, այնպես էլ գիտական մակարդակի բարձրացման համար:

Գիտախմբագրական գործունեության հետ զուգահեռ Յ. Միրզոյանը դասավանդում է Երևանի պետական համալսարանում: 1994-1997 թթ. Երուսաղեմի հայոց պատրիարք Թորգոմ արքեպս. Մանուկյանի հրավերով նա համալսարանի ղեկավարության կողմից գործուղվել է Երուսաղեմ՝ դասավանդելու Ալեք և Մարի Մանուկյան ժառանգավորաց վարժարանում և Ընծայարանում: Իսկ 1997-2003 թթ. Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Ամենայն հայոց կաթողիկոս Գարեգին Ա-ի հրավերով համատեղության կարգով դասավանդել է նաև Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի Գևորգյան հոգևոր ճեմարանում: Նա 013 մասնագիտական գիտխորհրդի նախագահի տեղակալ է ավելի քան 10 տարի, նաև Մ. Մաշտոցի անվան Մատենադարանի խորհրդի անդամ է: Պրոֆ. Յ. Միրզոյանը համալսարանի 80-ամյակի տոնակատարության և «Բանբեր Երևանի համալսարանի» գիտական հանդեսի 40-ամյակի առիթներով պարգևատրվել է ԵՊՀ ոսկե հուշամեդալներով:

Գիտնականի համար 70 տարին ոչ այնքան իր գիտամանկավարժական գործունեության արդյունքների ամփոփման տարիք է, որքան՝ նոր արարումների սկիզբ: Անվանի հայագետի կյանքում սկսվում է մի նոր պատասխանատու փուլ. մենք վստահ ենք, որ այսուհետև ևս նա ջանք ու եռանդ չի խնայի հայրենական գիտության հեղինակության բարձրացման, հայագիտության և հայ փիլիսոփայական մտքի զարգացման համար:

Ս.Ա. ԶԱԶԱՐՅԱՆ

*ԵՊՀ փիլիսոփայության պատմության ամբիոնի վարիչ,
փիլիսոփայական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր*

Յ. Դ. ՄԻՐՁՈՅԱՆԻ «XVII դարի ՀԱՅ ՓԻԼԻՍՈՓԱՅԱԿԱՆ ՄՏՔԻ ՔՆՆԱԿԱՆ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ» ԱՇԽԱՏՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ես մեծ հետաքրքրությամբ կարդացել եմ Յ. Միրզոյանի «XVII դարի հայ փիլիսոփայական մտքի քննական վերլուծություն» մենագրությունը, որը ներկայացված է պաշտպանության՝ փիլիսոփայական գիտությունների դոկտորի աստիճանի համար, ինչպես և՛ ավտոռեֆերատը, որը ներկայացնում է մենագրության հիմնական դրույթների ամփոփումն ու համառոտությունը:

Իբրև «Հայ լեզվաբանության պատմության» հեղինակ, ես ուսումնասիրել եմ 5-ից մինչև 20-րդ դարերի, հետևաբար նաև 17-րդ դարի լեզվաբանական-քերականական աշխատությունները: Եվ որովհետև հին և միջին դարերի, ինչպես և մասամբ նոր ժամանակների լեզվաբան-քերականագետները մեծ մասամբ նաև ժամանակի փիլիսոփաներն են եղել, ապա կարող եմ ինձ համարել նաև հայ փիլիսոփայական մտքի պատմության որոշ չափով գիտակ հայագետ և թույլ տալ ինձ՝ դատողություններ անելու Յ. Միրզոյանի աշխատության մասին:

Ամենից առաջ, ինձ ուրախացնում է, որ դիսերտացիայի հեղինակը չի բավարարվել հրապարակի վրա եղած նյութերի ուսումնասիրությամբ, այլ իր պրպտումներով ձգտել է Մատենադարանի, առայժմ չհրապարակված ձեռագրերից ու զանազան արխիվներից նոր նյութեր գտնել և գիտական քննության առարկա դարձնել: Նրա քննության առած այդպիսի նյութերից շատերը նոր լույս են սփռում 17-րդ դարի ոչ միայն փիլիսոփայական մտքի պատմության, այլև առհասարակ այդ դարի ողջ հայ մշակույթի պատմության վրա: Այս տեսակետից գնահատելով մենագրությունը՝ ես գտնում եմ, որ նա շատ նորություններ է բերում, ըստ որում այդ նորությունները, ամբողջությամբ վերցրած, հեղինակի երկարամյա որոնումների, նրա տքնաջան գիտական հետազոտությունների միանգամայն արգասավոր արդյունքն են:

Ինձ համար առանձնապես կարևոր է աշխատության գաղափարական ուղղվածությունը: Ձերժ մնալով ազգային սնապարծության, ինչպես և ազգային նիհիլիզմի տենդենցներից, որոնք, ցավոք սրտի, երբեմն-երբեմն իրենց թեկուզ և հեռավոր արտահայտությունն են

գտնում հայագիտական որոշ աշխատություններում, դիսերտանտը մարքսիզմ-լենինիզմի տեսությամբ է առաջնորդվել, քննության առնվող երևույթները գնահատել այդ տեսության լույսով և դրանով իսկ հանգել օբյեկտիվորեն ճշմարիտ հետախույզումների:

Վերջապես, այս կարգի աշխատություններին ներկայացվող կարևորագույն պահանջներից մեկն ինձ համար պատմական հայեցակետի հետևողական կիրառությունն է. առանց պատմական հայեցակետի պատմական ուսումնասիրություն լինել չի կարող: Այս տեսակետից ևս աշխատությունը բնութագրվում է միանգամայն դրականորեն: Մշակույթի գործիչների գործունեությունը, նրանց աշխատությունների և դրանց մեջ առաջ քաշված դրույթների, փիլիսոփայական ըմբռնումների և ուսմունքների և այլնի ուսումնասիրությունը կատարված ու գնահատված են պատմական խիստ հետևողական հայեցակետով, որով մենագրությունը դառնում է իսկապես պատմականորեն զարգացող երևույթի, տվյալ դեպքում փիլիսոփայական մտքի մեկդարյա պատմության խորապես գիտական հետազոտությունը:

Ես ծեռնպահ եմ մնում գրքում արժարժված և լուծված կամ գոնե ընդհանուր գծերով բնութագրված՝ փիլիսոփայության պատմության առանձին խնդիրների մասին խոսելուց, նկատի առնելով, որ դիսերտացիան պաշտպանվելու է մեր հանրապետության լավագույն փիլիսոփաներից կազմված հզոր գիտական խորհրդում և այդ մասնագետներին եմ թողնում ասելու իրենց խոսքը: Իբրև հայ մշակույթի պատմությամբ զբաղված հայագետ, ես համարձակվում եմ ասելու միայն, որ Զ. Միրզոյանի մենագրությունը խոշոր ներդրում է հայ փիլիսոփայական մտքի պատմության ուսումնասիրության բնագավառում: Այդ գիրքը ներկայացնում է 17-րդ դարի հայ փիլիսոփայական մտքի ամբողջական և առայժմ սպառիչ ուսումնասիրությունը, ըստ որում շատ հարցեր քննված ու լուսաբանված են նորովի՝ փաստերի բազմակողմանի ու խորապես գիտական վերլուծության հիման վրա: Ելնելով իմ այս գնահատականից էլ՝ ես գտնում եմ, որ Զրաչիկ Ղազարի Միրզոյանը միանգամայն արժանի է գիտական այն աստիճանին, որ հայցում է:

ԷՂՈՒՐՈՂ ԲԱԳՐԱՏԻ ԱՂԱՅԱՆ

ՀՍՍՀ ԳԱ ակադեմիկոս

28.09.1984թ.

**Դ. Ղ. ՄԻՐԶՈՅԱՆԻ «XVII ԴԱՐԻ ՀԱՅ ՓԻԼԻՍՈՓՈՅԱԿԱՆ
ՄՏՔԻ ՔՆՆԱԿԱՆ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ»
ԴՈԿՏՈՐԱԿԱՆ ԴԻՍԵՐՏԱՑԻԱՅԻ ՄԱՍԻՆ**

Փիլիսոփայության պատմությունը իր բնույթով հավասարաթեք չէ գիտության մյուս բնագավառների պատմությանը. եթե, օրինակ, ֆիզիկոսի համար պատմության հարցերի ուսումնասիրությունը անմիջական անհրաժեշտություն չէ, ապա փիլիսոփայի համար փիլիսոփայության պատմության իմացությունը նրա աշխատանքի անհրաժեշտ նախապայմանն է: Այն միաժամանակ ընդհանուր հետաքրքրություն է ներկայացնում, որովհետև տալիս է աշխարհընկալման և աշխարհմոտեցման փոփոխությունների պատմությունը: Այս բանը շատ վաղ է գիտակցվել, և փիլիսոփայության պատմությունը վաղուց ի վեր է դարձել մարդկային մտքի պատմության հիմնական բնագավառը: Մեր օրերում փիլիսոփայության ընդհանուր պատմության հետ միասին ուսումնասիրության լայն առարկա են դառնում նաև առանձին ժողովուրդների արտադրանքի պատմության հարցերը, և այդ ոչ միայն այնպիսի ժողովուրդների դեպքում, ինչպիսիք են հույները, հնդիկները, չինացիները, առանց որոնց չի կարելի պատկերացնել փիլիսոփայության վաղ շրջանի պատմությունը, այլև այնպիսի ժողովուրդների դեպքում, որոնց ինքնուրույն փիլիսոփայական ավանդույթի գոյությունը փիլիսոփայության շատ պատմաբանների մտքով երկար ժամանակ ընդհանրապես չի էլ անցել: Հայ փիլիսոփայության պատմության, որպես ինքնուրույն գիտակարգի, անցած կարճատև ուղին ցույց է տալիս այդ ուղղությամբ կատարվածի ողջ կարևորությունը և հետագա ուսումնասիրությունների բացարձակ անհրաժեշտությունը:

Հայ փիլիսոփայության պատմությունը հետաքրքրություն է ներկայացնում ոչ միայն որպես համաշխարհային փիլիսոփայության պատմության բաղկացուցիչ մաս, այլև որպես հայագիտության և հայ մշակույթի պատմության ինքնին հասկանալի մի հատված: Այս առումով հայ փիլիսոփայության պատմաբանը պետք է լավ իմանա և՛ այս, և՛ այն, որպեսզի կարողանա մի կողմից՝ ցույց տալ հայ փիլիսոփա-

յության տեղն ու դերը համաշխարհային փիլիսոփայության պատմության մեջ, նրա բերած նորություններն ու ինքնուրույն ձեռնարկումները, մյուս կողմից՝ այդ պատմությունը կապել հայ ժողովրդի հոգևոր մշակույթի պատմության հետ, բացահայտել վերջինիս մեջ խաղացած դերը: Չենք կարող չնշել, որ այս երկու խնդիրները միշտ չէ, որ հավասար չափով են լուծվում հայ փիլիսոփայության պատմաբանների կողմից, բայց որ նրանց կատարած ամեն մի քայլ մոտեցնում է այդ խնդրի լուծմանը, չենք կասկածում: Այս առումով չի կարելի չողջունել ամեն մի նոր գործ, որ լրացնում է բաց տեղերը, դնում և լուծում նոր պրոբլեմներ, տալիս հարցերի նոր մեկնաբանություններ: Չենք այս առումով պետք է ընդունել և գնահատել Յ. Միրզոյանի՝ պաշտպանության ներկայացրած մենագրությունը, որ, հենց սկզբից ասենք, կարևոր ավանդ է հայ փիլիսոփայության պատմության գանձարանը:

Յ. Միրզոյանի արծարծած փիլիսոփայական համեմատաբար նեղ հարցերի վերլուծությունն ու գնահատումը թողնելով մեր փիլիսոփա կոլեգաներին՝ մենք այստեղ կփորձենք ցույց տալ այն ընդհանուր դրականը, որ բնորոշում է պաշտպանության ներկայացված աշխատությունը:

1. Առաջին անգամ հայ փիլիսոփայության պատմության մեջ հանդես է գալիս մի ծավալուն աշխատություն, որտեղ համակողմանիորեն ուսումնասիրված է 17-րդ դարի հայ փիլիսոփայական մտքի պատմությունը: Չայ փիլիսոփայության պատմության համեմատաբար ամբողջական ընդգրկում ունեցող այնպիսի աշխատություններում, ինչպիսիք են Յ. Գաբրիելյանի «Չայ փիլիսոփայական մտքի պատմությունը» և Վ. Չալոյանի «Չայոց փիլիսոփայության պատմությունը (հին և միջին դարեր)», 17-րդ դարին նվիրված հատվածները, կարելի է ասել, միայն նախնական ուրվագծերի բնույթ ունեն, իսկ մյուս կարգի ուսումնասիրությունները նվիրված են միայն առանձին հեղինակների և առանձին հարցերի: Յ. Միրզոյանին հաջողվել է ստեղծել մի աշխատություն, որ գրեթե սպառիչ գաղափար է տալիս 17-րդ դարի հայ փիլիսոփայության ակունքների, արծարծած պրոբլեմների ու գաղափարների, կապերի ու հարաբերությունների մասին, ըստ ամենայնի պարզում նրա գրաված տեղը հայ փիլիսոփայական մտքի պատմության մեջ, բացահայտում այն արժեքավորը, որ բերել է այդ դարի հայ փիլիսոփայական միտքը իր ժամանակի փիլիսոփայական

ընդհանուր պրորբլեմատիկայի մեջ: Հովհաննես Ջուղայեցու, Ստեփանոս Դաշտեցու, Հովհաննես Հոլովի, Մատթեոս և Ղուկաս Վանանդեցիների հայացքների քննությունը փաստորեն առաջին փորձն է, իսկ Սիմեոն Ջուղայեցու, Ստեփանոս Լեհացու, Կղենես Գալանոսի հայացքների քննությունը, թեև ոչ առաջին անգամ, բայց նոր որակ է ստանում՝ հանդես գալով ամբողջական շղթայի և պրորբլեմատիկայի ամբողջականության մեջ:

2. Ինչպես նշել ենք, հայ փիլիսոփայության պատմությունը հայ հոգևոր մշակույթի պատմության բնագավառներից մեկն է, և նրանով զբաղվողը պետք է լավ կողմնորոշվի հարակից գիտությունների պատմության մեջ, լավաժանոթ լինի հայագիտության, որպես գիտությունների մի ամբողջության, ընդհանուր ընթացքին, կարողանա այդ բոլորը քննել ժամանակի հասարակական-տնտեսական հարաբերությունների հետ սերտորեն կապված: Առանց վարանելու կարելի է ասել, որ Հ. Միրզոյանի աշխատությունը այս տեսակետից լավ օրինակ է: 17-րդ դարի տնտեսական, քաղաքական և մշակութային պատմությունը նա ներկայացնում է հմտորեն, առանձին դեպքերում ցուցաբերում նոր մոտեցում և ներքաշում նոր փաստեր՝ այդ բոլորը ծառայեցնելով իր հիմնական նպատակին: Սկզբունք ունենալով որ եթե բազիսում կատարված փոփոխությունները համապատասխանաբար դրսևորվում են վերնաշենքում, ապա իդեոլոգիայի բնագավառում հանդես եկող նոր երևույթները պետք է համապատասխան հիմքեր ունենան, - Հ. Միրզոյանը կատարում է որոնումներ և հաճախ մատնանշում այնպիսի փաստեր, որոնք վրիպել են նախորդ հետազոտողների ուշադրությունից: Նա ընդհանրապես լավատեղյակ է փիլիսոփայության հարակից բնագավառների պատմությանը և կարողանում է այստեղ էլ նոր փաստեր մատնանշել: Այս բանը հատկապես կարևոր է, եթե նկատի առնենք, որ 17-րդ դ. գործիչները նեղ մասնագետներ չեն, այլ, վերածննդի գործիչների նման, լայն հետաքրքրությունների տեր մարդիկ: Սիմեոն Ջուղայեցին, օրինակ, էական հետք է թողել ոչ միայն փիլիսոփայության և տրամաբանության պատմության մեջ, այլև հայ մշակույթի ուրիշ բնագավառներում, այդ թվում՝ լեզվաբանության պատմության մեջ: Հ. Միրզոյանը լավ է նկատել, որ հայերի փիլիսոփայական գիտելիքները և փիլիսոփայական հայացքները քննարկելիս չի կարելի շրջանցել այդ բնագավառի թարգմանական գրականությունը, որ հաճախ էական դեր է խաղացել քննվող հեղինակների

հայացքների ձևավորման մեջ: Թարգմանական գրականության նրա քննությունն այս տեսակետից էական է և օրգանական անհրաժեշտություն է ներկայացնում: Հ. Միրզոյանը հետաքրքրական կարծիքներ է հայտնում իր նյութի հետ կողմնակիորեն առնչվող այնպիսի հարցերի մասին, ինչպիսիք են միարարական շարժումը, հայ-վրացական փիլիսոփայական առնչությունները, բուն Հայաստանի և գաղութների փոխհարաբերությունը և այլն:

3. Հ. Միրզոյանը իր ուսումնասիրության մեջ ներքաշել է նոր աղբյուրներ և նոր նյութեր: Մասնավորապես պետք է նշել նրա լավատեղյակությունը 17-րդ դ. փիլիսոփայական ձեռագիր աղբյուրներին, որոնք պարունակում են հետաքրքրական շատ տվյալներ և օգնում լուծելու այնպիսի հարցեր, որոնք բաց են մնում միայն տպագիր աղբյուրների օգտագործման դեպքում: Այս հանգամանքն էլ առաջ է բերում բանասիրական յուրահատուկ խնդիրներ, որոնք չլուծելու դեպքում հետազոտողը կանգնում է անհավաստի լինելու վտանգի առջև: Կարելի է ասել, որ Հ. Միրզոյանը ի հայտ է բերում բանասիրական հմտություն, իր աշխատության մեջ արծարծում և լուծում տեքստաբանական ու բանասիրական մի շարք հարցեր: Այս բանում նրան օգնում է գրաբարի լավ իմացությունը, որը քիչ կարևոր չէ գրաբարագիր հեղինակների ճիշտ գնահատման հարցում: Աշխատության այս էջերում Միրզոյանը խոսում է բանասիրական հարցերի մասին, և նրա լուծումները հիմնականում համոզիչ են: Եթե նա բանավեճի մեջ է մտնում այս կամ այն հետազոտողի հետ, ապա ճշմարտությունը սովորաբար նրա կողմն է. նրա փաստարկները համոզիչ են, եզրահանգումները՝ ճիշտ:

4. Գիտության այս կամ այն բնագավառի պատմաբանը իր առջև դրված խնդիրը լուծելիս կարող է ընտրել երկու ուղի: Մի ուղին, այսպես կոչված, կեղծ քննադատական մոտեցումն է, այն դեպքը, երբ գիտության պատմաբանը քննարկում է տվյալ շրջանի հեղինակներին ու նրանց գործերը՝ ելնելով գիտության ժամանակակից վիճակից ու պրոբլեմներից և նրանց մոտ անընդհատ նորանոր բացեր ու թերություններ է հայտնաբերում:

Երկրորդ ուղին այն է, երբ գիտության պատմաբանը փորձում է հասկանալ ժամանակի ոգին, այդ ժամանակի հարցերն ու խնդիրները, դրանք գնահատել օբյեկտիվորեն և, որ ամենակարևորն է, ցույց

տալ այն նորը, որ բերում է տվյալ հեղինակը կամ նրա տվյալ գործը: Առաջին դեպքում, երբ գիտության պատմաբանի խնդիրը հեշտ է, և նա հեղինակին քննում է անկախ պատմական պայմանավորվածությունից, կարող է հարկ եղած չափով չիմանալ նախորդ շրջանների պատմությունը: Երկրորդ դեպքում այդպիսի իմացությունը պարտադիր է, որովհետև նորի բացահայտումը նշանակում է հնի լավ իմացում. արդի գիտելիքները նա պետք է դասավորի ըստ նրանց ձեռքբերման պատմական հաջորդականության ու ժամանակագրական որոշակի կարգի, այն էլ պատմական ընդհանուր պայմանավորվածության ֆոնի վրա: 3. Միրզոյանն ընտրել է երկրորդ ուղին՝ խուսափելով քննարկվող հեղինակների հայացքների ինչպես արխաիզացիայից, այնպես էլ մոդեռնացումից: Եթե գիտության պատմաբանը գործ ունի որևէ ժողովրդի գիտության տվյալ բնագավառի հետ, նրա խնդիրը ավելի է բարդանում, որովհետև նա պետք է ցույց տա և՛ այն նորը, որ տվյալ հեղինակը բերում է տվյալ երկրում, և՛ այն նորը, որ նա բերում է ընդհանրապես, այսինքն՝ նա պետք է դուրս գա տվյալ ժողովրդի պատմության շրջանակներից, խուսափի այն քննելուց որպես փակ համակարգ: Կարծում ենք, որ 3. Միրզոյանը կարողացել է լուծել և այս խնդիրը:

5. Իր բուն նյութի՝ 17-րդ դ. փիլիսոփաների հայացքների քննությունը դիսերտանտը կատարում է բարձր մակարդակով: Այս տեսակետից մենք կմատնանշեինք դիսերտացիայի երկու կարևոր առանձնահատկություն:

Առաջին՝ 17-րդ դ. փիլիսոփաների հայացքների քննությունը դիսերտանտը կատարում է համադրական ձևով, այսինքն՝ ոչ թե ըստ առանձին հեղինակների, այլ ըստ առանձին պրոբլեմների. այսպիսով 17-րդ դ. փիլիսոփայությունը փորձում է դիտել ամբողջության մեջ: Ծիշտ է, սրանով որոշ չափով դժվարանում է առանձին հեղինակների պատմական գնահատման հարցը, և տարբերությունները երևում են ոչ այնքան բացահայտ, բայց շահում է գիտության պատմության էությունը, հիմնականը դառնում է պրոբլեմների քննությունը. էլ չենք խոսում այն մասին, որ այս մոտեցումը պահանջում է նյութի խոր իմացություն:

Երկրորդ՝ դիսերտանտը հեռու է այս բնագավառում նկատվող նեղ մոտեցումից: Զիչ չեն այն դեպքերը, երբ փիլիսոփայության պատմաբանը, նեղ կերպով մեկնաբանելով էնգելսի ասույթը փիլիսո-

փայության հիմնական հարցի մասին, կամ ամեն ինչ փորձում է հանգեցնել դրան, կամ գնահատել հեղինակներին հիմնականում ըստ այս հարցի լուծման: Այլ կերպ ասած՝ փիլիսոփայական լայն հարցադրումները մոռացվում են, որևէ երկրորդական փիլիսոփա գերադասվում է իսկապես մեծ մտածողից: 3. Միրզոյանը, բարեբախտաբար, հեռու է հարցի նեղացումից և կարողանում է հասնել գնահատման օբյեկտիվության և ճշգրտության: 17-րդ դարի (և ոչ միայն 17-րդ դ.) փիլիսոփաներին հուզող գոյաբանական, իմացաբանական և տրամաբանական գրեթե բոլոր էական հարցերը քննվում են համակողմանիորեն, դրանց վերաբերյալ հայացքները վերլուծվում են և գնահատվում: Եվ իսկապես, մատերիայի և ձևի, ճանաչողության աստիճանների, առանձին առարկաների և ընդհանուր հասկացությունների փոխհարաբերության, ժամանակի գիտական բնագավառների դասակարգման և այլ հարցերի՝ հայ փիլիսոփաների տված պատասխանների քննությունը ուսանելի շատ բան է տալիս ոչ միայն փիլիսոփաներին, այլև ուրիշ գիտությունների ներկայացուցիչներին: Հարկավոր է նկատի ունենալ, որ, օրինակ, հայ քերականները հաճախ են լեզվաբանական-քերականական հարցերին փիլիսոփայական-տրամաբանական մեկնաբանություն տալիս, և որ, հետևաբար, կատեգորիաների, առանձին առարկաների ու ընդհանուր հասկացությունների, նյութի տեսակավորության (համապատասխանաբար՝ բովանդակության ու ձևի) փոխհարաբերության և ուրիշ շատ հարցեր հետաքրքրում են նաև լեզվաբանության պատմաբաններին:

Այնպիսի ծավալի ու բնույթի մի աշխատություն, ինչպիսին պաշտպանության ներկայացված մենագրությունն է, չի կարող գերծ լինել որոշ թերություններից: Հենց սկզբից կարող ենք ասել, որ բարեբախտաբար սրանք թիվը մեծ չէ, և սրանք որակ չեն կազմում: Նշենք մեր նկատած որոշ թերություններ:

1. Այն հանգամանքը, որ ուսումնասիրվող հեղինակների մտքերի գիտական-քննական հրատարակությունները բացակայում են, և որ շատ դեպքերում այդ հեղինակների բանասիրական-աղբյուրագիտական հանգամանալից քննություն չի կատարվել, հանգեցնում է մի վիճակի, որ երբեմն անհրաժեշտ չափով չեն տարբերակվում ինքնուրույն ու ոչ ինքնուրույնը, չեն բացահայտվում հեղինակների հայացքների բոլոր աղբյուրները, չեն պարզվում որոշ թարգմանական և հնարավոր թարգմանական երկերի բնագրերը: Այս տեսակետից հայ

փիլիսոփայության պատմաբանների համար յուրահատուկ գալթակ-
ղություն է Ստեփանոս Լեհացին, որի երկերի ինքնուրույնության աս-
տիճանը որոշելու համար հաճախ աղբյուրագիտական քննությունը
փոխարինվում է Լեհացու վկայության «զուտ» լեզվական տվյալների
քննությամբ. այս բանից զերծ չի մնացել նաև դիսերտանտը (հմմտ.
էջ 108):

2. Դիսերտանտն ընդհանրապես ճշգրիտ է իր ձևակերպումների
մեջ, զգուշավոր, երբ եղած նյութերը լայն եզրակացությունների հա-
մար համապատասխան հնարավորություններ չեն տալիս: Սակայն
լինում են դեպքեր, թեև հազվադեպ, երբ նա որոշ չափով շեղվում է իր
դավանած սկզբունքներից: Ահավասիկ մի քանի օրինակ:

Մեզ համար փոքր ինչ տարօրինակ է, որ դիսերտանտը հայագի-
տությանը վերագրում է «ավելի քան երեքուկես հարյուրամյակի
պատմություն» (էջ 3). նկատի ունի եվրոպակա՞ն հայագիտությունը.
այս դեպքում էլ մենք կնշենք Թեսեսոս Ամբրոսիոսի 1539 թ. լույս տե-
սած աշխատությունը, որտեղ նա տեղեկություններ է տալիս, ի թիվս
այլ լեզուների, նաև հայերենի մասին:

Եթե դիսերտանտը հաշվի առներ նոր գրական հայերենի ձևավոր-
ման մեր հայեցակետը, ապա կնկատեր, որ վրիպում է թույլ տալիս,
երբ գրում է. «... Եթե ընդամենը տասներեք տարի առաջ... աշխար-
հաբարի մասին Յոլովն ասում էր, թե «է շփոթուն և անկանոն, որով և
վարին արք անտեղեակք գրոց», այժմ ինքն է այդ նույն լեզվով թարգ-
մանում ու մեկնում աշխարհաբարի երկրորդ տպագիր գիրքը» (էջ
20). իրականում Յոլովը «աշխարհաբար» (*lingua vulgaris*) ասելով
հասկանում է բարբառային լեզուն և այդ իմաստով ինքը փաստորեն
գրում է «քաղաքական» (իմա՝ քաղաքացիական) հայերենով (*lingua
civilis*), որը, ըստ Յոլովի, բարբառային լեզվի և գրաբարի միջին տեղն
է գրավում:

Մենք չափազանցություն ենք համարում դիսերտանտի այն կար-
ծիքը, թե Աբովյանի մեծարած երեք գործիչները՝ Ղուկաս Վանանդե-
ցին, Սիմեոն Կաթողիկոսը և Մխիթար Աբբան «ինչպես հարկն է, չեն
ուսումնասիրված» (էջ 167). որ Մխիթար Աբբան ամենից ավելի ուսում-
նասիրված հայ հեղինակներից է, կասկած չի հարուցում:

Մենք որոշ մոդեռնացում ենք համարում «Աշխարհի ճանաչելիու-
թյան հարցը» վերնագիրը, եթե այն հասկանա՞նք բառիս բուն իմաս-
տով, թեև այդ վերնագրի տակ քննվում են հետաքրքրական հարցեր,

մասնավորապես ճանաչողության պրոցեսի և ճանաչվող առարկայի փոխհարաբերության հարցը:

3. Դիսերտացիան ձևավորված է ընդհանրապես պատշաճ կերպով, սակայն թերություն պետք է համարել վերջում գրականության ցանկի բացակայությունը:

Ինչպես տեսնում ենք, մեր դիտողությունները մասնակի բնույթ են կրում: Իր ամբողջության մեջ վերցրած Հ. Միրզոյանի պաշտպանության ներկայացրած մեմագրությունը գրված է գիտական բարձր մակարդակով և լիովին համապատասխանում է դոկտորական դիսերտացիային ներկայացվող պահանջներին: Ուստի միջնորդում ենք Երևանի պետական համալսարանին կից Д-0550103 մասնագիտացված խորհրդի առջև Հրաչիկ Ղազարի Միրզոյանին շնորհելու փիլիսոփայական գիտությունների դոկտորի գիտական աստիճան՝ լիափույս համոզված լինելով, որ նա դեռ շատ օգտակար բան կանի հայ գիտության անդաստանում:

Պաշտոնական ընդդիմախոս՝
բանասիրական գիտությունների դոկտոր,
պրոֆեսոր, ՀՍՍՀ ԳԱ ակադեմիկոս

Գ. Բ. ՋԱՅՐՈՒԿՅԱՆ

24.09.84թ.

ՄԱՏԵՆԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ
БИБЛИОГРАФИЯ

**Հ.Ղ. ՄԻՐԶՈՅԱՆԻ ԱՇԽԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆ ՑԱՆԿ**

**ХРОНОЛОГИЧЕСКИЙ УКАЗАТЕЛЬ
ТРУДОВ Г.К. МИРЗОЯНА**

**ՄԵՆԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ
МОНОГРАФИИ**

1. Սիմեոն Ջուղայեցի : [Կյանքն ու գործունեությունը] / Խմբ.՝ էդ. Շ. Հարությունյան; ԵՊՀ. - Ե.: Եր. համալս. հրատ., 1971. - 234 էջ : [1] թ. նկ. - Ամփ. ռուս.՝ էջ 205-225. - Մատենագիտ.՝ էջ 226-230; Անձնանուն. ցանկ՝ էջ 231-234:

Симеон Джугаецу.

Գրախոս. տե՛ս 155-159

2. XVII դարի հայ փիլիսոփայական մտքի քննական վերլուծություն / ԵՊՀ; Խմբ.՝ էդ. Մ. Ջրբաշյան. - Ե.: Եր. համալս. հրատ., 1983. - 415 էջ. - Անձնանուն. ցանկ՝ էջ 406-412. - [Նույնի սեղմագիրը՝ փիլ. գ.դ. աստիճանի հայց. համար.- Ե. 1984. - 41 էջ]:

Критический анализ армянской философской мысли XVII века.

Գրախոս. տե՛ս 161-169

3. Հովհաննես Մրքուզ Ջուղայեցի / Խմբ.՝ Ա.Գ. Մադոյան; ԵՊՀ. - Ե.: Եր. համալս. հրատ., 2001. - 271 էջ : 2թ. գուն. դիմանկ., 3 լուսանկ. - Անձնանուն. ցանկ՝ էջ 265-270:

Ованес Мркуз Джугаецу.

Անգլ. ամփ. տե՛ս 179

Գրախոս. տե՛ս 171-175

4. Գրիգոր Նարեկացու բառաստեղծական արվեստը / ԵՊՀ; Խմբ.՝ Հ.Հ. Թամրազյան; Գրախոս.՝ Ս.Ա. Գալստյան. - Ե.: Նաիրի, 2006. - 125 էջ:

Искусство словотворчества Григора Нарекаци.

Գրախոս. տե՛ս 181-183

ՀՐԱՏԱՐԱԿԱԾ ԺՂՂԱԾՈՒՆԵՐ ԵՎ ԱՇԽԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ
ОПУБЛИКОВАННЫЕ ИМ СБОРНИКИ И ТРУДЫ

5. Դավիթ Անհաղթ: Հողվածների ժողովածու / ԵՊՀ. - Ե., 1980. - 268 էջ:

Давид Анахт. Сборник статей.

Գրախոս. տե՛ս 160

6. Глазами независимых наблюдателей. Нагорный Карабах и вокруг него (сборник материалов)/ [Сосост.]: С.Т. Золян. - Ер., 1990. - 182 с.

Անկախ դիտորդների աչքերով: Լեռնային Ղարաբաղ և նրա շուրջ (նյութերի ժողովածու):

7. Нагорный Карабах и вокруг него. Глазами независимых наблюдателей (сборник документов)/ [Сосост.]: С.Т. Золян. - Ер., 1991. - 567 с.

Լեռնային Ղարաբաղ և նրա շուրջ: Անկախ դիտորդների աչքերով (փաստաթղթերի ժողովածու):

Գրախոս. տե՛ս 170

8. Էֆիմերտե / [Համակազմող]՝ Թ. Դիլանյան; Նախաբ.՝ Սարգիս վրդ. Կոստանդնուպոլսեցու; Վերջաբ.՝ Հ. Միրզոյանի; Խմբ.՝ Վ. Այվազյան, Ա. Մադոյան; Նկ.՝ Վ. Թադևոսյան. - Ե.: Ապոլոն. - 1992. - XX+338 էջ, նկ.

Эфимертэ.

9. Հովհաննես Սարկավազ Իմաստասեր = Յովհաննես Սարկավազ Իմաստասեր: Լուծմունք «Սահմանաց գրոց» / [Հեղկից.]՝ Ա. Մադոյան. - Ե.: 2004. - 124 էջ:

Ованес Саркаваг Имасмасер. Толкования "Книги определений".

Գրախոս. տե՛ս 178

ՀԱՆՐԱԳԻՏԱՐԱՆԱՅԻՆ ՆՅՈՒԹԵՐ
ЭНЦИКЛОПЕДИЧЕСКИЕ МАТЕРИАЛЫ

10. Սիմեոն Ջուղայեցի // Հայ մշակույթի նշանավոր գործիչները (V-XVIII դարեր) / ԵՊՀ: Հայագիտ. հետազ. կենտրոն; Խմբ.: Է.Բ. Աղա-յան և ուրիշ. - Ե.: Եր. համալս. հրատ., 1976. - էջ 491-500:

Симеон Джугаеци.

11. Հովհաննես Սրբուզ / [Հեղկից] Մ. Ղազարյան // Հայկական սովետական հանրագիտարան: Հ. 6. - Ե., 1980:

Ованес Мркуз.

12. Симеон Джугаеци // Видные деятели армянской культуры (V-XVIII вв.). - Ер.: Изд-во Ер. ун-та, 1982. - с. 396-406.

Սիմեոն Ջուղայեցի:

13. Սիմեոն Ջուղայեցի // Հայկական սովետական հանրագիտարան: Հ. 10. - Ե., 1984:

Симеон Джугаеци.

14. Ստեփանոս Դաշտեցի; Ստեփանոս Լեհացի // Հայկական սովետական հանրագիտարան: Հ. 11. - Ե., 1985. - էջ 134-135; 135-136:

Степанос Даштецу; Степанос Лехацу.

15. [16-18-րդ դդ. հայ փիլիսոփայական միտքը] // Հայկական սովետական հանրագիտարան: Հ. 13. - Ե., 1987. - («Հասարակական գիտություններ: Փիլիսոփայություն» բաժնում):

[Армянская философская мысль XVI-XVIII вв].

16. Հենրի Գաբրիելյան // Երևանի պետական համալսարանի ռեկտորները. - Ե., 1999. - էջ 47-50:

Генри Габриелян.

17. Հովհաննես Մրքուզ; Սիմեոն Ջուղայեցի; Ստեփանոս Լեհացի // Զրիստոնյա Հայաստան: Հանրագիտարան. - Ե., 2002. - էջ 629-631; 906-907; 925-926:

Ованес Мркуз; Симеон Джугаец; Степанос Лехац.

18. Ասլանյան Հայկազ Գաբրիելի; Գաբրիելյան Հենրի (Հարություն) Գաբրիելի; Շաքարյան Հրաչիկ Գրիգորի; Զալոյան Վազգեն Կարապետի // Մեր անվանի դասախոսները: 2-րդ մաս. - Ե.: Եր. համալս. հրատ., 2006. - էջ 35-36; 75-77; 252-253; 261-262:

Асланян Аўказ Габруелович; Габруелян Генри Габруелович; Шакарян Грачик Григорьевич; Чалоян Вазген Карапетович.

19. Գրիգոր Դ Տղա; Հակոբ Դ Ջուղայեցի // Հայ եկեղեցու հանրագիտարան: Պր. Ա: Ամենայն հայոց կաթողիկոսներ. - Ե., 2008. - էջ 56-58; 120-123:

Григор IV Тга; Акон IV Джугаец.

ՆՅՈՒԹԵՐ ԺՈՂՎԱԾՈՒՆԵՐՈՒՄ ԵՎ ԱՅԼ ԳՐՔԵՐՈՒՄ (Հոդվածներ, զեկուցումներ, զեկուցման դրույթներ)

МАТЕРИАЛЫ В СБОРНИКАХ И ДРУГИХ КНИГАХ (Статьи, доклады и тезисы докладов)

20. Литературное наследие Ованеса (Мркуза) Джугаец // Тезисы докладов конференции по истории средневековой письменности и книги. - Ер., 1977. - с. 56.

Հովհաննես (Մրքուզ) Ջուղայեցու գրական ժառանգությունը:

21. Դավիթ Անհաղթը և նոր շրջանի հայ փիլիսոփայական մտքի սկզբնավորումը // Դավիթ Անհաղթ (հոդվ. ժող.). - Ե., 1980. - էջ 5-30:

Давид Анахт и становление армянской философской мысли нового времени.

22. Դավիթ Անհաղթը և 17-րդ դարի հայ փիլիսոփայական միտքը = Давид Непобедимый и армянская философская мысль 17-го века

// Դավիթ Անհաղթ (միջազգ. գիտաժողով); ՀՍՍՀ ԳԱ. - Ե.: ՀՍՍՀ ԳԱ հրատ., 1980. - [Տեքստը՝ հայ., ռուս., անգլ.: 10-ական էջ]:

// Դավիթ Անհաղթը՝ Հին Հայաստանի մեծ փիլիսոփան (Դավիթ Անհաղթի ծննդ. 1500-ամյակին նվիրված գիտ. կոնֆերանսի զեկուցումներ). - Ե.: ՀՍՍՀ ԳԱ հրատ., 1983. - էջ 510-523:

// Философия Давида Непобедимого (сб. статей) / АН СССР, АН Арм. ССР. - М.: Наука, 1984. - с. 110-117.

23. «Լուծմունք սահմանաց գրոց» երկի տեսական արժեքը : [Հովհաննես Սարկավազ Իմաստասեր] / [Հեղկից] Ա.Գ. Մադոյան // Դավիթ Անհաղթ (հոդվ. ժող.). - Ե., 1980. - էջ 211-226:

Теоретическая ценность произведения "Толкования "Книгу определени" [Ованес Саркаваг Имасмасер].

24. Հովհաննես Հոլովի գործունեության գնահատության հարցի շուրջ = К вопросу об оценке деятельности Ованеса Олова = On the Problem of Appreciation of Holov's Activity

// Հայերենագիտական միջազգ. գիտաժողով: Ձեկուց. թեզիսներ. - Ե., 1982. - էջ 79-80:

// Междунар. симпозиум по армянскому языкознанию. Тезисы докладов. Ер. 1982. - с. 69-70.

// International Symposium on Armenian Linguistics. Abstrakts. - Yerevan, 1982. - p. 82-83.

// Հայերենագիտական միջազգ. գիտաժողովի զեկուցումներ. - Ե., 1984. - [9] էջ:

25. Из истории армяно-грузинских философских связей (V-XVIII вв.) // Методологические вопросы истории развития средневековой философии народов Закавказья. - Баку, 1982. - с. 98-111.

Հայ-վրացական փիլիսոփայական կապերի պատմությունից (V-XVIII դդ.):

26. Հովհաննես Ջուղայեցու գիրքը որպես XVII դարի հայ արվեստի պատմության արժեքավոր աղբյուր // Հայ արվեստի 4-րդ միջազգ. գիտաժողով: Ձեկուց. դրույթներ. - Ե., 1985. - էջ 198-199:

Книга Ованеса Джугаеци как ценный источник по истории армянского искусства XVII века.

27. Հովհաննես Ջուղայեցու հասարակական-քաղաքական հայացքները // Հայոց փիլիսոփայության պատմության հարցեր. - Ե., 1986. - (ՍՍՀՄ փիլ. ընկ. հայկ. բաժանմունքի տարեգիրք: 1985). - էջ 53-71:

Общественно-политические взгляды Ованнеса Джугаеци.

28. Ստեփանոս Դաշտեցու երկերի պատմա-բանասիրական արժեքը // Հայ միջնադարյան գրականության միջազգ. գիտաժողով: Ձեկուց. դրույթներ. - Ե., 1986. - [3] էջ:

Историко-филологическая ценность сочинений Степаноса Даштеци.

29. Հովհաննես Անկյուրացու դերը աշխարհաբար հայերենի լինելիության գործում = Роль Ованеса Анкюраци в становлении современного армянского языка - ашхарабара = The Role of Hovanes Anqueratsi in the Formation of Ashkharabara (new Armenian) // Հայերենագիտական միջազգ. 2-րդ գիտաժողով: Ձեկուց. դրույթներ. - Ե., 1987. - էջ 122-123:

30. Սովսես Խորենացի և Առաքել Դավրիժեցի // Սովսես Խորենացու «Հայոց պատմության» ստեղծման 1500-ամյակը: Միջազգ. գիտաժողով: Ձեկուց. դրույթներ. - Ե.: ՀԽՍՀ ԳԱ հրատ, 1991. - [2] էջ:

Мовсес Хоренаци и Аракел Даврижеци.

31. Կրոնադավանաբանական պայքարը և հայ փիլիսոփայական միտքը // Հայ իմաստասիրությունը հոգևոր մշակույթի համակարգում: Հայ փիլիսոփայության պատմության մեթոդաբանական հարցեր / ՀՀ ԳԱԱ: Փիլ. և իրավ. ին-տ. - Ե.: ՀՀ ԳԱԱ հրատ., 1992. - էջ 66-95:

Религиозно-догматическая борьба и армянская философская мысль.

32. Աստվածաշունչը որպես Հովհաննես Ջուղայեցու իրավափիլիսոփայական ըմբռնումների աղբյուր

// Աստվածաշնչական Հայաստան: Միջազգ. գիտաժողով: Ձեկուց. դրույթներ. - Օշական, 1999. - էջ 143-145:

// Աստվածաշնչական Հայաստան: Միջազգ. գիտաժողովի նյութերի ժող. - Ե.: Նոյյան տապան, 2005. - էջ 598-605. - [Հ. Մ.-ն նաև խմբ. խորհրդի անդամ]:

Библия как источник правого-философских восприятия Ованеса Джугаеци.

33. Հայ փիլիսոփայության պատմության ձեռքբերումները և հրատապ խնդիրները // Հայագիտության արդի վիճակը և նրա զարգացման հեռանկարները: Միջազգ. համաժողով: Ձեկուց. դրույթներ. - Ե.: Եր. համալս. հրատ., 2003. - էջ 195:

Приобретения и актуальные задачи истории армянской философии.

34. An Attempt of Historical-Philosophical Analysis of the New Julfa Phenomenon = Նոր Ջուղայի ֆենոմենի պատմափիլիսոփայական վերլուծության փորձ

// Իրանի հայ համայնքները. անցյալ և ներկա: New Julfa/Նոր Ջուղա: Միջազգ. գիտաժողովի (2003) զեկուց. դրույթներ: - Los Angeles, 2004. - p. 3-4:

// Փիլ. անդրադարձներ. - Ե., 2006. - էջ 19-35:

Попытка историко-философского анализа феномена Новой Джуги.

Գրախոս. տե՛ս 180

35. Գրիգոր Նարեկացին և հայոց գրերը // Միջազգ. գիտաժողով՝ նվիրված Հայոց գրերի գյուտի 1600-ամյակին. - Ամփ. ռուս., անգլ.

Ձեկուց. դրույթներ. - Ե.: Գիտություն, 2005. - էջ 110-111:

Ձեկուցումների ժողովածու. - Ե.: Գիտություն, 2006. - էջ 354-362:

Grigor Narekatsi (St. Gregory of Narek) and the Armenian Letters.

Григор Нарекаци и армянские письма.

36. Նարեկացիագիտական կարևոր ճշտում // Հայ գրերի գյուտի և Ամարասի դպրոցի հիմնադրման 1600-ամյակին նվիրված կրթական միջազգ. գիտաժողով: Ձեկուց. դրույթներ. - Ե.: Եր. համալս. հրատ., 2005. - էջ 96-97:

Нарекациеведческое важное уточнение.

Նույնի հոդվածը տես 95

37. Ս. Գրիգոր Նարեկացու «Երգ երգոցի» մեկնության արժեքը : [Առաջաբան] // Սուրբ Գրիգոր Նարեկացի: Մեկնություն Երգ երգոցի. - Էջմիածին: Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի հրատ., 2007. - էջ 5-14:

Цена толкования “Песнь песней” Св. Григора Нарекаци : (Предисловие к кн.: Св. Григор Нарекаци “Толкование “Песнь песней””).

38. Գրիգոր Նարեկացու «Համառատիւք բան խրատու» երկը [և դրա քննական բնագիրը] // Մատենագիրք հայոց: Ժ դար: Հ. ԺԲ: Գրիգոր Նարեկացի. - Անթիլիաս-Լիբանան, 2008. - էջ 1009-1021; 1022-1084:

Произведение Григора Нарекаци “Краткое слово назидания” [и критический текст].

ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ (ռուս.-ից)

ПЕРЕВОДЫ (с рус.)

39. Փիլիսոփայության պատմության համառոտ ակնարկ (ռուս. ձեռնարկ) / [Էդելից] Թ. Դիլանյան. - Ե.: Եր. համալս. հրատ., 1979. - 959 էջ:

Краткий очерк истории философии.

40. *Խաչատուրյան Ա.Բ.* Միքայել Նալբանդյան. - Ե.: Հայաստան, 1987. - 202 էջ:

Хачатурян А.Б. Микаел Налбандян.

41. *Ներսիսյանց Վ.Ս.* Սոկրատես / Թարգմ. ռուս. 2-րդ հրատ.-ից: Խմբ.՝ Լ.Հ. Ներսիսյան. - Ե.: Հայաստան, 1989. - 243 էջ:

Нерсисянц В.С. Сократ.

ԳԻՏԱԿԱՆ ՀՈԴԿԱԾՆԵՐ
НАУЧНЫЕ СТАТЬИ

42. Ա.Մ. Գարագաշյանի պատմագիտական հայացքների շուրջը // Գիտ. տեղեկագիր (ԵՊՀ). - 1964. - N 89: Պատմափիլ. գիտ. սերիա. - Պր. 5. - էջ 51-61:

К историкографическим взглядам А.М. Гарагашяна.

43. Սիմեոն Ջուղայեցու կյանքը և գործունեությունը // Պատմա-բանաս. հանդես. -1966. - N 2. - էջ 189-198:

Жизнь и деятельность Симеона Джугаеци.

44. Սիմեոն Ջուղայեցին և նրա «Քերականության» նոր օրինակը : [Անվերնագիր ձեռագիրը Բրիտանական թանգարանում] // Սովետ. Հայաստան. -1966. - N 8. - էջ 35-38:

Симеон Джугаеци и новый экземпляр его "Грамматику".

45. Հոգու և մարմնի փոխհարաբերության հարցն ըստ Սիմեոն Ջուղայեցու // Բանբեր Եր. համալս. - 1967. - N 1. - էջ 231-236:

Вопрос взаимоотношения души и тела у Симеона Джугаеци.

46. Ս. Ջուղայեցու իմացության ուսմունքը // Լենինյան ուղիով. - 1967. - N 3. - էջ 91-100:

Учение о познании С. Джугаеци.

47. Հայ անվանի մանկավարժ Սիմեոն Ջուղայեցին // Սովետ. մանկավարժ. - 1969. - N 1. - էջ 75-78:

Видный армянский педагог Симеон Джугаеци.

48. К вопросу об изучении армяно-грузинских философских связей // Вестник Ер. ун-та. - 1970. - N 2. - с. 141-156.

Հայ-վրացական փիլիսոփայական կապերի ուսումնասիրության հարցի շուրջ:

49. Հեգելի ծննդյան 200-ամյակի առթիվ // Բանբեր Եր. համալս. - 1970. - N 3. - էջ 243-245:

К 200-летию со дня рождения Гегеля.

50. Առաքել Դավրիժեցու «Պատմության» առաջին հրատարակության մասին // Բանբեր Եր. համալս. - 1971. - N 2. - էջ 190-197:

О первом издании "Истории" Аракела Даврижецу.

51. Философские взгляды Симеона Джугаеци // Филос. науки. - 1971. - N 2. - с. 130-137.

Սիմեոն Ջուղայեցու փիլիսոփայական հայացքները:

52. Философский труд Воскана Ереванцу "О единичности и единстве: одинаковы они или различны" // Историко-филол. журн. - 1971. - N 3. - с. 165-173.

Ոսկան Երևանցու «Յաղագս միութեան և միաւորութեան. նոյնք են եթէ զանազանք» փիլիսոփայական երկը:

53. Սիմեոն Ջուղայեցի և Ոսկան Երևանցի // Բանբեր Եր. համալս. - 1978. - N 3. - էջ 186-192:

Симеон Джугаеци и Воскан Ереванцу.

54. Դավիթ Անհաղթի «Սահմանաց գրքի» անանուն մեկնությունը (Դավիթ Անհաղթի ծննդ. 1500-ամյակի առթիվ); «Լուծմունք Սահմանաց գրոց Դաւթի Անյաղթ փիլիսոփայի» երկի քննական բնագիրը / [Հեղկից] Ա. Սադոյան // Բանբեր Եր. համալս. - 1980. - N 1. - էջ 115-123; 123-158:

Анонимное толкование "Определениу философиу" Давида Анахта. Критический текст "Толкования "Книги определениу" философа Давида Анахта".

55. Հովհաննես Ջուղայեցու «Գիրք սրբազնագործութեան» երկի տպագրության շուրջ // Բանբեր Եր. համալս. - 1980. - N 3. - էջ 58-68:

К истории издания труда Ованеса Джугаеци "Книга священнодействия".

56. **Λογικο-μεθοδολογικες αζγλαδς Οβανεςα Δζυγαεα** // **φιλος. ναυκς**, - 1981. - N 2. - σ. 147-149.

Հովհաննես Ջուղայեցու տրամաբանական-մեթոդաբանական հայացքները:

57. **Հայ փիլիսոփայական մտքի անցյալի ընդհատված ավանդույթների վերականգնումը 17-րդ դարում** // **Բանբեր Եր. համալս.** - 1981. - N 3. - էջ 100-115:

Восстановление прерванных традиций армянской философской мысли в 17-ом веке.

58. **Վանանդեցիները և հայ ազատագրական միտքը** // **Լենինյան ուղիով.** - 1982. - N 3. - էջ 88-96:

Ванандцы и армянская освободительная мысль.

59. **Արիստոտելի «Մետաֆիզիկայի» հայերեն թարգմանության ու մեկնության հարցի շուրջը** // **Բանբեր Եր. համալս.** - 1983. - N 1. - էջ 83-92:

К вопросу об армянском переводе и толковании “Μεταφυσικυ” Αριστοτεля.

60. **Հովհաննես Ջուղայեցին արվեստի մասին**

// **Հանդես Ամսօրեայ.** - 1987. - ՃԱ տարի. - էջ 555-560:

// **Սովետ. արվեստ.** - 1987. - N 8. - էջ 56-58:

Οβανες Δζυγαеаи об искусстве.

61. **Հովհաննես Անկյուրացու մատենագրական ժառանգությունը** // **Բանբեր Եր. համալս.** - 1988. - N 3. - էջ 47-55:

Λитературное наследие Οβанеса Анкюрааи.

62. **Κλεμεντ Γαλανос и армянская логическая мысль** // **Вопросы филос.** - 1988. - Вып. 6-7. - с. 121-130.

Կղեմես Գալանոսը և հայ տրամաբանական միտքը:

63. Ստեփանոս Դաշտեցու գրական ժառանգության գնահատության հարցի շուրջ // Սովետ. գրակ. - 1988. - N 11. - [7] էջ:

К проблеме оценки литературного наследия Степаноса Даштеци.

64. Սոցիալական հայերի և Հայաստանի մասին // Նորք. - 1989. - N 7. - էջ 137-143:

Монтескье об армянах и Армении.

65. Սոցիալական և մենք // Մանկավարժ. - 1990. - N 7. - էջ 53-62:

Монтескье и мы.

66. Историко-филологические заметки о литературном наследии Степаноса Даштеци // Вестник Ер. ун-та. - 1992. - N 2. - с. 41-49.

Պատմաբանասիրական դիտողություններ Ստեփանոս Դաշտեցու գրական ժառանգության մասին:

67. Հովհաննես Ջուղայեցու «Համառոտ տրամաբանություն» աշխատությունը // Բանբեր Եր. համալս. - 1992. - N 3. - էջ 103-120:

Сочинение Ованеса Джугаеци "Краткая логика".

68. Հովհաննես Ջուղայեցու «Քերականություն»-ը // Բանբեր Եր. համալս. - 1993. - N 1. - էջ 102-125:

"Грамматика" Ованеса Джугаеци.

69. XVIII դարի մի անտիպ գրախոսություն [Աստվածաշնչի հրատարակության մասին] // Բանբեր Եր. համալս. - 1993. - N 3. - էջ 113-117:

Одна неопубликованная рецензия XVIII века [об изд. Библии].

70. Հայ-իրանական մշակութային համագործակցության պատմության արժեքավոր սկզբնաղբյուր : [Հովսեփ Ջուղայեցու ձեռագիրը] // Բանբեր Եր. համալս. - 1994. - N 2. - էջ 89-97:

Ценный первоисточник по истории армяно-иранского культурного сотрудничества : [Рукопись Овсена Джугаеци].

71. Ստեփանոս Դաշտեցու «զրույց-բանավեճերի» պատմամշակութային արժեքը // Բանբեր Եր. համալս. - 1995. - N 3. - էջ 106-119:

Культурно-историческое значение “бесед –дискуссий” Степаноса Даштецу.

72. Նորահայտ փաստեր Գրիգոր Տղայի կեանքի եւ գործունեության մասին // Բանբեր Եր. համալս. - 1996. - N 3. - էջ 77-88:

Новые факты о жизни и деятельности Григора Тга.

73. Ինքնակենսագրական նորահայտ փաստեր Գրիգոր Տղայի մասին // Սիոն. - 1996. - N 10-12. - [12] էջ:

Новоявленные автобиографические факты о Григоре Тга.

74. Вопрос о взаимоотношении души и тела в армянской философии XVII века // Вестник Ер. ун-та. - 1997. - N 2. - с. 113-117.

Հոգու և մարմնի փոխհարաբերության հարցը XVII դ. հայ փիլիսոփայության մեջ:

75. Ստեփանոս Դաշտեցու առաջին «զրույց-բանավեճը»// Բանբեր Եր. համալս. - 1997. - N 3. - էջ 89-100:

Первая “беседа-дискуссия” Степаноса Даштецу.

76. Ոսկան երևանցու իմաստասիրական երկի գործնական արժեքն ու կարևորությունը // Էջմիածին. - 1998. - ք. Դ. - էջ 116-124:

Практическая ценность и значение философского произведения Воскана Ереванци.

77. Ինքնալրացում կամ մեկ նկարի պատմություն : [Օսմանյան սուլթանների այլաբանական պատկերը Առաքել Դավրիժեցու «Գիրք պատմութեանց»-ի ձեռագրերում] // Էջմիածին. - 1998. - ք. Զ. - էջ 81-89:

Самодополнение или история одной картины : [Аллегорическое изображение османских султанов в рукописях “Истории” Араке-ла Даврижецу].

78. Հնդկահայ լուսավորականության ակունքները

// Էջմիածին. - 1998. - ք. ժբ. - էջ 57-63:

// Ազդարար. - Կալկաթա, Հնդկաստան. - 2008. N 2 /20/. - էջ 16-18:

Истоки индоармянского просвещения.

79. Монтеस्कье об армянах // Вестник Ер. ун-та. - 1999. - N 3. - с. 42-47.

Մոնտեսքյուն հայերի մասին:

80. Արդյո՞ք ամբողջական աշխատություն է «Պատճառ սահմանաց գրոցն»-ը // Բանբեր Եր. համալս. - 2000. - N 1. - էջ 73-91:

Целостное ли произведение “Причина книги определени́й”?

Անգլ. ամփ. տե՛ս 177

81. Montesquieu and the Armenians // Armenian Mind. - 2000. - Vol. IV. - N 2. - p. 247-256.

Մոնտեսքյուն և հայերը:

Монтеस्कье и армяне.

82. Մի էջ Ստեփանոս Լեհացու թարգմանական ժառանգությունից
// Էջմիածին. - 2000. - ք. Դ. - էջ 75-85:

Одна страница переводческого наследия Степаноса Лехацу.

Անգլ. ամփ. տե՛ս 176

83. Հայ բառարանագրության չգնահատված հուշարձան : [Հովհաննես Ջուղայեցու «Տրամակացութիւն ճշմարտութեան» աշխատությանը կից պարսկերեն-արաբերեն-հայերեն բառարանը] // Բանբեր Եր. համալս. - 2001. - N 1. - էջ 129-142:

Неоцененный памятник армянской лексикографии : [Словарь Ованеса Джугаеци].

Անգլ. ամփ. տե՛ս 180

84. Հովհաննես Սարկավազ Իմաստասերը «Լուծմունք «Սահմանաց գրոցն»» երկի հեղինակ // Բանբեր Եր. համալս. - 2002. - N 1. - էջ 93-106:

Ованес Саркаваг Имасмасер автор “Толкования “Книги определени́й””.

85. Նարեկի ծածկագրությունների վերծանության փորձ // Բանբեր Եր. համալս. - 2002. - N 3. - էջ 67-84:

Попытка расшифровки таинственного "Нарека".

Նույնի հարցազրույցը տես 112

86. Նարեկացու առեղծվածը // Բանբեր Եր. համալս. - 2003. - N 1. - էջ 91-112:

Парадокс Нарекаци.

87. Նարեկի կառուցվածքի շուրջ : [Գրիգոր Նարեկացի] // Բանբեր Եր. համալս. - 2003. - N 2. - էջ 73-90 :

К вопросу о построении "Нарека".

88. Գրիգոր Նարեկացի և Գրիգոր Տղա // Բանբեր Եր. համալս. - 2003. - N 3. - էջ 83-94:

Григор Нарекаци и Григор Тга.

89. Նարեկի մի ծածկագրության վերծանության փորձ : [Գրիգոր Նարեկացի] // Գրական թերթ. - 2003. - 28 մարտի:

Попытка расшифровки одного таинственного "Нарека".

90. Գրիգոր Նարեկացու գրական ժառանգության հարցի շուրջ // Բանբեր Եր. համալս. - 2004. - N 1. - էջ 67-84:

К вопросу о литературном наследии Григора Нарекаци.

91. Աղոթագիրք, թե՞ «Մատենան ողբերգութեան» : [Գրիգոր Նարեկացի] // Բանբեր Եր. համալս. - 2004. - N 3. - էջ 71-82:

Молитвенник или "Книга скорби"? : [Григор Нарекаци].

92. Նարեկացու բառաշխարհը // Բանբեր Եր. համալս. - 2005. - N 1. - էջ 85-114:

В мире слов Григора Нарекаци.

93. Նարեկացու հավատո հանգանակը // Բանբեր Եր. համալս. - 2005. - N 2. - էջ 81-92:

Символ веры Нарекаци.

94. Նարեկացու «Ի Սուրբն Յակոբ» ներբողի գրության ժամանակի հարցը // Բանբեր Եր. համալս. - 2005. - N 3. - էջ 63-80:

К вопросу о времени написания оды Григора Нарекаци "К Святому Якову".

95. Նարեկացիագիտական կարևոր ճշտում // Կրթ. և գիտ. Արցախում. - 2005. - N 3-4. - էջ 28-32:

Нарекациеведческое важное уточнение.

96. Նարեկացու լեզվական ազդեցությունը հետագա դարերի մատենագրության վրա // Բանբեր Եր. համալս. - 2006. - N 1. - էջ 109-132:

Влияние языка Нарекаци на армянскую литературу последующих веков.

97. Գրիգոր Նարեկացին և հայ առակագրությունը // Բանբեր Եր. համալս. - 2008. - N 3. - էջ 77-89:

Григор Нарекаци и армянское баснописание.

98. Պատմաբանասիրական դիտողություններ Նարեկացուն վերագրված ճառի մասին // Բանբեր Եր. համալս. - 2009. - N 2. - էջ 37-48:

Историко-филологические заметки о приписанной Григору Нарекаци речи.

99. Ստեփանոս Դաշտեցու անտիպ «գրույց-բանավեճերը» // Բանբեր Եր. համալս. - 2009. - N 3. - էջ 113-138:

Неизданные "полемические беседы" Степаноса Даштеци.

ԳՐԱԽՈՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ РЕЦЕНЗИИ

100. XIX դարի առաջին կեսի հայ փիլիսոփայական միտքը // ՀՍՍՀ ԲՄԿՄ քյուլետեն. - 1966. - N 3. - [10] էջ. - Գրախոս. գիրք՝ Էդ. Հարությունյան: Հայ փիլիսոփայական միտքը 19-րդ դարի առաջին կեսին:

Армянская философская мысль первой половины XIX века : [Рец. на кн. Эд. Арутюняна].

101. Две книги посвященные проблеме противоречия // Молодой науч. работник (Ер. ун-т). - 1970. - N 1. - с. 239-242. - Рец. на кн.: И.С. Нарский. -

- Проблема противоречия в диалектической логике. - М.: Изд. Моск. ун-та, - 1969;

- Диалектическая логика и теория познания. - М.: Наука, 1969.

Երկու գիրք՝ նվիրված հակասությունների պրոբլեմին : [Ի.Ս. Նարսկու աշխատությունների մասին]:

102. Ուշագրավ աշխատություն դեդուկտիվ տրամաբանության մասին // Սովետ. մանկավարժ. - 1974. - N 1. - էջ 88-91. - Գրախոս. գիրք՝ Էդ. Հարությունյան: Դեդուկտիվ տրամաբանության տեսության հարցեր. - Ե., 1972. - 378 էջ:

Интересный труд о дедуктивной логике : [Рец. на кн. Эд. Арутюняна "Вопросы теории дедуктивной логики"].

103. «Ս.Ս. Արևշատյան: Փիլիսոփայական գիտության ծնավորումը հին Հայաստանում» // Պատմա-բանաս. հանդես. - 1974. - N 3. - էջ 245-250:

"С.С.Аревшатян. Формирование философской науки в древней Армении"

104. Ուսումնասիրություն հայ գրքի պատմության վերաբերյալ // Սովետ. գրակ. - 1978. - N 11. - [6] էջ. - Գրախոս. գիրք՝ Ռ. Իշխանյան: Հայ գրքի պատմություն: Հ. 1. - Ե.: Հայաստան, 1977. - 536 էջ:

Исследование об истории армянской книги : [Рец. на кн.: Р. Ишханян. Армянская книга].

105. Գիրք հայ գաղթավայրերի պատմության մասին // Հայրենիքի ծայն. - 1990. - 31 հունվարի. - Գրախոս. գիրք՝ XVI-XVIII դարերի հայ ազատագրական շարժումները և հայ գաղթավայրերը (հոդվածների ժող.). - Ե., 1989. - 228 էջ:

Книга об истории армянских колониях : [Рец. на кн.: Армянские освободительные движения XVI-XVIII вв. и армянские колонии (сборник статей)].

**ՀԱՐՑԱԶՐՈՒՅՑՆԵՐ
ИНТЕРВЬЮ**

106. Մտավորականությունը ստեղծելը պետության գործն է / Հարցազրույցը վարեց Ռիտա Շառոյանը

// Հայաստան. - 1991. - 30 հոկտեմբերի:

// Երևանի համալս. - 1991. - 2 նոյեմբերի:

Создание интеллигенции – дело государства.

107. Ինչ էլ որ տաս հայրենիքում է մնալու : [Սփյուռք-հայրենիք առնչություններ] / Զրույցը վարող՝ Վարդի Զեչիշեան // Գանձասար. - 1999. - ք. Ա. - փետրուար:

Все что отдаешь, останется на родине.

108. Հայացք դրսից / Զրույցը վարող՝ Վարուժան Այվազյան // Գարուն. - 2000. - N 5. - էջ:

Взгляд со стороны.

109. Ուսումնասիրվում է հայ վաճառականության ֆենոմենը / Զրույցը վարող՝ Կարեն Գևորգյան // Կրթություն. - 2000. - 21 հունիսի:

Изучается феномен армянского купечества.

110. Գործն ինքը խոսք է / Զրույցը վարող՝ Ա. Մանուչարյան // Երևանի համալս. - 2002. - 1 հունվարի:

Дело само уже слово.

111. Այսօրվա երիտասարդությունը պետության ապագան է / Զրույցը վարող՝ Լիլիթ Եփրեմյան // Հայաստան. - 2003. - 16 ապրիլի. - (Բուհական կյանքի հորիզոններ):

Сегодняшняя молодежь будущее государства.

112. «Նարեկի ծածկագրությունների վերծանության փորձ» : [Գրիգոր Նարեկացի] / Զրույցը վարող՝ Հասմիկ Գուլակյան // Վասն հայության. - 2003. - N 21. - (Բուհական կյանքի հորիզոններ). - էջ 11-13:

Попытка расшифровки таинописей Нарека.

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՆՈՍԱԿԱՆ ՆՅՈՒԹԵՐ
ПУБЛИЦИСТИЧЕСКИЕ МАТЕРИАЛЫ

113. Где романтика? // Комс. правда. - 1962. - 20 декабря.
Ու՞ր է ռոմանտիկան:

114. Երբ պակասում է պատասխանատվության զգացումը : [Բանավեճ՝ Վ. Պետրոսյանի «Գազո՞ն, թե՞ անտառ» հոդվածի (Գարուն, 1970, N 8) շուրջ] // Երևանի համալս. - 1970. - 5 դեկտեմբերի:

Когда не хватает чувства ответственности.

115. Արդյո՞ք միայն քչերը : [Բանավեճ Երևանյան բարձրերի շուրջ] // Երեկոյան Երևան. - 1971. - 21 հուլիսի:

Только ли меньшинство?

116. Բազմալատակ փիլիսոփան (պրոֆ. Յ.Գ. Գաբրիելյանի ծննդ. 70-ամյակի առթիվ) // Երևանի համալս. - 1974. - 29 հունվարի:

Заслуженный философ (к 70-летию проф. Г.Г. Габриеляна).

117. Մեր հորեյսարները (Հենրի Գաբրիելյան, Աշոտ Աբրահամյան) // Բանբեր Եր. համալս. - 1974. - N 1. - էջ 278-280:

Наши юбиляры (Генри Габриелян, Ашот Абрамян).

118. Խորհրդածություններ ընդունելության քննություններից առաջ // Սովետ. Հայաստան. - 1974. - 7 հուլիսի:

Размышления перед вступительных экзаменов.

119. Սովետահայ բառարանագրության հրատապ խնդիրը // Գարուն. -1977. - N 7. - էջ 26-30:

Актуальные задачи советской армянской лексикографии.

120. Տարականոն հանճարը՝ Ռայմունդ Լուլլը // Գարուն. -1979. - N 3. - էջ 73-77:

Необычный гений - Раймунд Лули.

121. Հասունացած հարց : [Ռուս-հայերեն բառարանագրության մասին] // Սովետ. Հայաստան. - 1980. - 30 մայիսի:

Назревший вопрос.

122. Դավիթ Անհաղթի «Սահմանք իմաստասիրութեան» երկը սերունդների գնահատմամբ // Գարուն. - 1980. - N 6. - էջ 68-74:

"Определения философу" Давида Анахта в оценке поколений.

123. Ինչու՞ չկանխել անուղևոր վազքը // Երեկոյան Երևան. - 1982. - 17 փետրվարի:

Почему бы не предотвратить беспассажирные гонку?

124. Սովետահայ փիլիսոփայի հաջողությունը : [Փիլ. գիտ. դ-ր, պրոֆ. Խ.Ն. Մոմջյանը՝ Միջազգ. սոցիոլ. ասոցիացիայի 1-ին փոխնախագահ] // Հայրենիքի ծայն. - 1983. - 6 հունվարի:

Удача советского армянского философа [проф. Х.Н. Момджяна].

125. Տպագրիչը, մտածողը, հայրենասեր գործիչը : [Ղուկաս Վանդեցի] // Հայրենիքի ծայն. - 1983. - 20 ապրիլի:

Печатник, мыслитель, патриот [Гукас Ванандецу].

126. Գիտության անխոնջ մշակը : [Սեն Արևշատյան] // Գարուն. - 1983. - N 5. - էջ 61-62:

Неумомимый труженик науки [Сен Аревшатян].

127. Ոչ միայն կարեկցել : [Միջանձնային հարաբերությունների շուրջ] // Գրական թերթ. - 1984. - 20 հունվարի:

Не только сочувствовать.

128. Դիմորդական փաստաթղթեր և առաջին բնութագիր // Գրական թերթ. - 1984. - 7 հունիսի:

Абитуриентские документы и первая характеристика.

129. «Էփիմերտե». Ի՞նչ գիրք է դա // Գարուն. -1987. - N 1. - էջ 86-91:
“Эфимертэ” - что за книга?

130. Հայրեր և որդիներ // Գարուն. -1987. - N 5. - էջ 43:
Отцы и дети.

131. Վաստակաշատ գիտնականն ու քաղաքացին (Ս. Արևշատյանի 60-ամյակի առթիվ) // Լրաբեր հաս. գիտությունների. - 1988. - N 3. - էջ 89-92:

Заслуженный ученый и гражданин (К 60-летию С. Аревшатяна).

132. Առաջին ծանոթությունը մեծ գիտնականի հետ : [Հայ մտածողները և Նյուտոնը] // Հայրենիքի ծայն. - 1988. - 4 մայիսի:

Первое знакомство с великим ученым : [Армянские мыслители и Ньютон].

133. Սխալվելու իրավունք չունենք : [Ադրբեջանահայ փախստականների խնդրի շուրջ] // Գրական բերք. - 1989. - 24 մարտի:

Не имеем права ошибаться : [К вопросу армянских беженцев из Азербайджана].

134. Պետական լեզվին պետական մոտեցում // Երեկոյան Երևան. - 1989. - 12 սեպտեմբերի:

Государственный подход к государственному языку.

135. Հայագիտության արդի վիճակն ու խնդիրները // Գարուն. - 1989. - N 12. - էջ 70-74:

Современное состояние и проблемы арменоведения.

136. Լինենք անաչառ : [Հաս. գործընթացների առիթով] // Անդրադարձ. - 1991. - 5 փետրվարի:

Будем объективны.

137. Արդյո՞ք միայն մտավորականը // Հայաստանի Հանրապետություն. - 1991. - 6 փետրվարի:

Разве только интеллигенция?

138. Մի պատմավեպի առիթով կամ Հովհաննես Մրցուզի մասին
// Գարուն. - 1991. - N 5. - էջ 6:

По поводу одного исторического романа или об Ованесе Мркузе.

139. Վերջապես... կոտրվում է անտարբերության սառույցը : [Տե-
սակետ՝ ՀՀ արտգործնախարար Վ. Օսկանյանի՝ Իսրայել կատարած
այցելության հարցի շուրջ] // Իրավաբ. թերթ. - 1999. - 12-18 հունվարի:

Наконец ломается лед равнодушия.

140. Հիշիր անցյալդ կամ մի մոռացիր տրեխներդ : [Խորհրդա-
ծություն խորհրդարանական ընտրությունների առթիվ] // Երկիր. -
1999. - 27 մարտի:

Вспомни свое прошлое или не забывай свои лапши.

141. Բուժերանգ : [Նարեկացիագիտական հարցեր] // Գրական
թերթ. - 2003. - 11 հուլիսի:

Бумеранг : [Вопросы нарекациеведчества].

ԳԵՂԱՐՎԵՍՏԱԿԱՆ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ХУДОЖЕСТВЕННЫЕ ПРОИЗВЕДЕНИЯ

142. Նարինջ-Աստղիկի զրույցը Հեղինեի հետ : [Հեքիաթ-զրույց՝
գրված Երուսաղեմում (1997)] / Խմբ.՝ Թ. Դիլանյան; Նկ.՝ Հ. Մամյան. -
Ե.: Նաիրի, 1999. - 16 էջ : գունանկ.

= The Tale of Orange-Stare and Heghine / Translated by Tatevik
Kalaejian // Աստղիկ. - [Ե.]: Սահակ Պարթև, 2006. - [գ.] 16. - էջ 34-63. -
(Տեքստը՝ հայ., անգլ.):

[Նույնը] // Գրական համալսարան (գ. XI). - Ե.: ԵՊՀ հրատ., 2009. - էջ
281-294:

Беседа Апельсина-Звездочки с Эгине.

143. Իմ ընկեր Սիմոնը // Սիմոն Հովհաննիսյան / Հեղ. և կազմ.
Մ.Թ. Մանուկյան. - Ե.: Նաիրի, 2000. - էջ 81-84:

Мой друг Симон.

144. Սիրիոյ քո խաչը : [բանաստ.]

// Երևանի համալս. - 2002. - 13 հուլիսի. - [Հեղ.-ը՝ Իմաստասեր]:

// Գրական համալս. (գ. XI). - Ե.: ԵՊՀ հրատ., 2009. - էջ 105:

Люби свой крест.

ԽՄԲԱԳՐԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐ РЕДАКТИРОВАННЫЕ ИМ ТРУДЫ

145. *Գաբրիելյան Դ.* Հայ փիլիսոփայության պատմություն (սկզբից մինչև մեր օրերը) / ԵՊՀ. - Ե.: Եր. համալս. հրատ., 1976. - 501 էջ:

Габриелян Г. История армянской философии (от начала до наших дней).

146. *Խրլոպյան Գ.Տ.* Հայ սոցիալական իմաստասիրության պատմություն: Հելլենիստական և վաղ ֆեոդալական շրջան / ԵՊՀ. - Ե.: Եր. համալս. հրատ., 1978. - 446 էջ:

Хрлопян Г.Т. История армянской социальной философии. Эллинистическая эпоха и эпоха феодализма.

147. *Չաքարյան Ս.Ա.* Հովհաննես Պլուզ Երզնկացի: Վահրամ Բաբունի / ԵՊՀ. - Ե.: Եր. համալս. հրատ., 1997. - 95 էջ. - (Հայ իմաստասերներ):

Закарян С.А. Ованес Плуз Ерзнкаци. Ваграм Рабуни.

148. *Չաքարյան Ս.Ա.* Մատթեոս Ջուղայեցի: Առաքել Սյունեցի / ԵՊՀ. - Ե.: Եր. համալս. հրատ., 1997. - 95 էջ. - (Հայ իմաստասերներ):

Закарян С.А. Маттеос Джугаеци. Аракел Сюнеци.

149. *Չաքարյան Ս.Ա.* Գրիգոր Տաթևացի / ԵՊՀ. - Ե.: Եր. համալս. հրատ., 1998. - 112 էջ. - (Հայ իմաստասերներ):

Закарян С.А. Григор Татеваци.

150. *Չաքարյան Ս.Ա.* Մարդու հիմնահարցը 13-15-րդ դարերի հայ փիլիսոփայության մեջ / ԵՊՀ. - Ե.: Եր. համալս. հրատ., 1999. - 264 էջ:

Закарян С.А. Проблема человека в армянской философии XIII-XV вв.

151. Ձաքարյան Ս.Ա. Փիլիսոփայության պատմություն (ուս. ծեռնարկ բուհի հումանիտար ֆակ. համար).

[1-ին հրատ.] - Ե.: Նաիրի, 2000. - 336 էջ:

2-րդ հրատ. - Ե.: Նոյյան տապան, 2005. - 360 էջ:

Закарян С.А. История философии.

152. Ձաքարյան Ս.Ա. Գարեգին Նժդեհ (փիլիսոփայական ճեպանկար) / ԵՊՀ. - Ե.: Եր. համալս. հրատ., 2001. - 66 էջ:

Закарян С.А. Гарегин Нжде (философский набросок).

153. Ձաքարյան Ս.Ա. Հայ փիլիսոփայության պատմության համառոտ ակնարկ / ԵՊՀ. - Ե.: Եր. համալս. հրատ., 2004. - 76 էջ:

Закарян С.А. Краткий очерк истории армянской философии.

154. Կենսագրական հանրագիտարան / ԵՊՀ. - Ե.: ԵՊՀ հրատ., 2009. - 602 [+14] էջ. - [հրատ. և խմբ. խորհ. անդամ]:

Биографическая энциклопедия.

Հ.Ղ. ՄԻՐԶՈՅԱՆԻ ՄԱՍԻՆ
О Г.К. МИРЗОЯНЕ

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԻ
ԳՐԱԽՈՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԵՎ ԱՄՓՈՓՈՒՄՆԵՐ
РЕЦЕНЗИИ И РЕЗЮМЕ НАУЧНЫХ ТРУДОВ

155. Կարապետյան Ռ. «Հր. Միրզոյան: Սիմեոն Ջուղայեցի» // Բան-
բեր Եր. համալս. - 1971. - N 3. - էջ 241-244:

Карпетян Р. "Гр. Мирзоян. Симеон Джугаецу".

156. Բաբայան Հրայր. Արժեքավոր հետազոտություն : [«Սիմեոն
Ջուղայեցի»] // Հայրենիքի ծայն. - 1972. - 26 հունվարի:

Бабаян Грайр. Ценное исследование : ["Симеон Джугаецу"].

157. Մաժոյան Ա. Мыслитель и патриот : ["Симеон Джугаецу"]
// Арм. Армения. - 1972. - N 2. - с. 98-100.

Մաղոյան Ա. Ստածողը և հայրենասերը : [«Սիմեոն Ջուղայեցի»]:

158. Մինասյան Լ. «Սիմեոն Ջուղայեցի» // Ալիք. - 1972. - 6 փետրվարի:
Минасян Л. "Симеон Джугаецу".

159. Տիգրանյան Մ. Երիտասարդ փիլիսոփայի առաջին գիրքը :
[«Սիմեոն Ջուղայեցի»] // Երևանի համալս. - 1972. - 5 հունիսի:

Тигранян М. Первая книга молодого философа : ["Симеон Джугаецу"].

160. Քուլանջյան Սուրեն. Երևանի պետական համալսարանի հրա-
տարակած հոդվածների ժողովածուն՝ նվիրված Դավիթ Անհաղթի
1500-ամյակին // Նոր կյանք. - Բուխարեստ, 1980. - 15 օգոստոսի:

Коланджян Сурен. Сборник статей ЕГУ посвященный 1500-
летию Давида Анахта.

161. Կարապետյան Գ. Արժեքավոր աշխատություն : [«XVII դարի հայ փիլիսոփայական մտքի քննական վերլուծություն»] // Երևանի համալս. - 1983. - N 2. - էջ 10-12:

Карпетян Г. Ценный труд : [“Критический анализ армянской философской мысли XVII века”].

162. Թևոյան Ա. Արժեքավոր հարցադրումներ : [«XVII դարի հայ փիլիսոփայական մտքի քննական վերլուծություն»] // Գրքերի աշխարհ. - 1983. - 23 հոկտեմբերի:

Тевосян А. Ценные постановки вопросов : [“Критический анализ армянской философской мысли XVII века”].

163. Լաճիկյան Լ. : [«XVII դարի հայ փիլիսոփայական մտքի քննական վերլուծություն»] // Բանբեր Եր. համալս. - 1984. - N 3. - էջ 225-228:

Лачикян Л. : [“Критический анализ армянской философской мысли XVII века”].

164. Չամբարձումյան Ռ. Տարբերությունների ընդգծումը՝ գիտականության երաշխիք : [«XVII դարի հայ փիլիսոփայական մտքի քննական վերլուծություն»] // Սովետ. մանկավարժ. - 1984. - N 3:

Амбарцумян Р. Подчеркивание различий – гарантия научности : [“Критический анализ армянской философской мысли XVII века”].

165. Դիլոյան Վ. 17-րդ դարի հայ պատմափիլիսոփայությունը : [«XVII դարի հայ փիլիսոփայական մտքի քննական վերլուծություն»] // Սովետ. Հայաստան. - 1984. - 3 ապրիլի:

Дилоян В. Армянская философия истории XVII века : [“Критический анализ армянской философской мысли XVII века”].

166. Սադոյան Ա. 17-րդ դարը՝ նոր հայացքով : [«XVII դարի հայ փիլիսոփայական մտքի քննական վերլուծություն»] // Սովետ. գրակ. - 1984. - N 4:

Мадоян А. XVII век в новом освещении : [“Критический анализ армянской философской мысли XVII века”].

167. Իշխանյան Ռ. Գիտնականի անխոնջ աշխատանքի արդյունքը: [«XVII դարի հայ փիլիսոփայական մտքի քննական վերլուծություն»] // Երևանի համալս. - 1985. - 19 հունվարի:

Ишханян Р. Результат неустомимого труда ученого [“Критический анализ армянской философской мысли XVII века”].

168. Արևշատյան Սեն. «Հ.Ղ. Միրզոյան: XVII դարի հայ փիլիսոփայական մտքի քննական վերլուծություն» // Լրաբեր հաս. գիտությունների. - 1985. - N 3:

Аревшатын Сен. “Г.К. Мирзоян. Критический анализ армянской философской мысли XVII века”.

169. Բարխուդարյան Վ. Հայագիտական արժեքավոր ուսումնասիրություն : [«XVII դարի հայ փիլիսոփայական մտքի քննական վերլուծություն»] // Հայրենիքի ծայն. - 1985. - 24 հուլիսի:

Бархударян В. Арменоведческое ценное исследование : [“Критический анализ армянской философской мысли XVII века”].

170. Մադոյան Ա. Եղեռն և գոյամարտ : [«Լեռնային Ղարաբաղ և նրա շուրջը. անկախ դիտորդների աչքերով»] // Երևանի համալս. - 1992. - N 2. - էջ 54-56:

Мадоян А. Геноцид и борьба за существование : [“Нагорный Карабах и вокруг него: Глазами независимых наблюдателей (сборник материалов)”].

171. Բայրուրյան Վ.Ա. «Հովհաննես Մրքուզ Ջուղայեցի» // Բանբեր Եր. համալս. - 2001. - N 3. - էջ 193-197:

Баýбуртян В.А. “Ованес Мркуз Джугаеци”.

172. Հովականյան Յուրի. Արժեքավոր մենագրություն : [«Հովհաննես Մրքուզ Ջուղայեցի»] // Հայաստանի Հանրապետություն. - 2001. - 30 նոյեմբերի:

Оваканян Юри. Ценная монография : [“Ованес Мркуз Джугаеци”].

173. *Դիլոյան Վ.* «Յ.Ղ. Միրզոյան: Հովհաննես Սրբուզ Ջուլայեցի» // Պատմություն. - 2002. - N 1. - էջ 171-176:

Дилоян В. "Г.К. Мирзоян. Ованес Мркуз Джугаецу".

174. *Մինասյան Լ.* «Հովհաննես Սրբուզ Ջուլայեցի» // Բազմա-
վեպ. - 2002. - N 1-2. - էջ 358-361:

Минасян Л. "Ованес Мркуз Джугаецу".

175. *Ջաքարյան Ս.Ս.* Հայագիտական արժեքավոր հետազոտություն: [«Հովհաննես Սրբուզ Ջուլայեցի»] // էջմիածին. - 2002. - N 2-Է.
- էջ 122-127:

Закарян С.А. Арменоведческое ценное исследование: ["Ованес Мркуз Джугаецу"].

176. A page from the Translation Legacy of Step'anos Lehaç'i // Armeniaca. English Summaries of Armenological Publications in Armenia (2000). - Yerevan, 2002. - p. 63.

Մի էջ Ստեփանոս Լեհացու բարձրանական ժառանգությունից:

Одна страница переводческого наследия Степаноса Лехацц.

177. Is the Reason for the Book of Definitions an Integral Work? // Armeniaca. English Summaries of Armenological Publications in Armenia (2000). - Yerevan, 2002. - p. 29.

Արդյո՞ք ամբողջական աշխատություն է «Պատճառ սահմանաց գրոցն»-ը:

Целостное ли произведение "Причина книги определений"?

178. *Ջաքարյան Ս.Ս.* «Հովհաննես Սարկավազ Իմաստասեր» // Բանբեր Եր. համալս. - 2005. - N 1. - էջ 201-203:

Закарян С.А. "Иоанн Имастасер".

179. Hovhannes Mrk'uz Julayec'i // Armeniaca. English Summaries of Armenological Publications in Armenia (2001). - Yerevan, 2006. - p. 25.

Հովհաննես Սրբուզ Ջուլայեցի:

Ованнес Мркуз Джугаецу.

180. One Underestimated Monument of Armenian Lexicography // Armeniaca. English Summaries of Armenological Publications in Armenia (2001). - Yerevan, 2006. - p. 81.

Հայ բառարանագրության չգնահատված հուշարձան : [Հովհաննես Ջուղայեցու բառարանի մասին]:

Неоцененный памятник армянской лексикографии : [О словаре Ованеса Джугаеци].

181. Նարեկացու բառաշխարհը : [«Գրիգոր Նարեկացու բառաստեղծական արվեստը»] // Գրական թերթ. - 2007. - 2 փետրվարի:

Мир лексики Нарекаци : [Искусство словотворчества Григора Нарекаци].

182. *Գյուրջինյան Դ.Ս.* «Դ.Ն. Սիրգոյան: Գրիգոր Նարեկացու բառաստեղծական արվեստը» // Բանբեր Եր. համալս. - 2007. - N 2. - էջ 200-202:

Гюрджинян Д.С. “Г.К. Мурзоян. Искусство словотворчества Григора Нарекаци”.

183. *Շոլինյան Մարիամ.* Նարեկացիական նոր մոտեցումներ : [«Գրիգոր Նարեկացու բառաստեղծական արվեստը»] // Ազգ. - 2007. - 15 դեկտեմբերի. - (Կարևոր աշխատություն):

Шолинян Мариам. Нарекациеведческие новые подходы.

ԿՅԱՆՔԻ ԵՎ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ О ЖИЗНИ И ТВОРЧЕСТВЕ

184. *Մադոյան Արշակ.* Հրաչյա Սիրգոյան // Երևանի համալս. - 1987. - 21 փետրվարի - (Գիտությունների մեր նոր դոկտորները):

Мадоян Аршак. Грачя Мурзоян.

185. *Չաքարյան Ս.* Գիտնականը, քաղաքացին և մարդը (պրոֆ. Զր.Ն. Սիրգոյանի ծննդ. 60-ամյակի առթիվ)

// Հանդես Եր. համալս. - 2000. - N 1. - էջ 31-34, նկ.

// Ժամանակ. - 2000. - 11 մարտի:

Закарян С. Ученый, гражданин и человек (к 60-летию со дня рождения проф. Р.К. Мурзояна).

186. *Մաթևոսյան Հրաչյա.* Արմատի նման հողն է սիրում : [Հ.Ղ. Միրզոյանի ծննդ. 60-ամյակի առթիվ] // Հանրապետություն. - 2000. - 17 մարտի:

Матевосян Грачя. Любит землю как корень.

187. Մրցանակը պարտավորեցնող է : [«Հայկաշեն Ուզունյան» գրական մրցանակ՝ Հ. Միրզոյանին] // Երևանի համալս. - 2008. - հոկտեմբեր - (Մրցանակաբաշխություն):

Премия обязывает.

188. *Մաթևոսյան Հրաչյա.* Ողողելով Գրիգոր Նարեկացու հուզախոռով ափերը // Իրավունքը de facto. - 2010. - ք. 20. - էջ 14. - («Ակնարկներ ընկերներիս մասին» շարքից):

Матевосян Грачя. Прикасаюсь к взволнованным берегам Григора Нарекаци.

8 Ц 6 4 6 Р
УКАЗАТЕЛИ

ԱՆՁՆԱՆՈՒՆՆԵՐԻ ՑԱՆԿ

Ա

Աբրահամյան Աշոտ.....	117
Աղայան Է.Բ.	10
Այվազյան Վ.	8
Այվազյան Վարուժան.....	108
Առաքել Դավրիժեցի.....	30, 50, 77
Առաքել Սյունեցի	148
Ասլանյան Հայկազ Գաբրիելի.....	18
Արիստոտել	59
Արևշատյան Ս.Ս.	103, 126, 131, 168

Բ

Բաբայան Հրայր	156
Բալբուրդյան Վ.Ա.	171
Բարխուդարյան Վ.	169

Գ

Գաբրիելյան Հենրի (Հարություն) Գաբրիելի.....	16, 18, 116, 117, 145
Գալստյան Ս.Ա.	4
Գարագաշյան Ա.Մ.	42
Գյուրջինյան Դ.Ս.....	182
Գրիգոր Նարեկացի	4, 35-38, 85-98, 112, 141, 181-183, 188
Գրիգոր Տաթևացի.....	149
Գրիգոր (Դ) Տղա	19, 72, 73, 88
Գուլակյան Հասմիկ.....	112
Գևորգյան Կարեն	109

Դ

Դավիթ Անհաղթ.....	5, 21, 22, 54, 122, 160
Դիլանյան Թ.	8, 39, 142
Դիլոյան Վ.	165, 173

Ե	
Եփրեմյան Լիլիթ	111
Զ	
Զաքարյան Ս.Ա.	147-153, 175, 178, 185
Զոլյան Ս.Տ.	6, 7
Թ	
Թադևոսյան Վ.	8
Թամրազյան Դ.Դ.	4
Թևոսյան Ա.	162
Ի	
Իշխանյան Ռ.	104, 167
Լ	
Լաճիկյան Լ.	163
Լուլլ Ռայմունդ	120
Խ	
Խաչատուրյան Ա.Բ.	40
Խրլոպյան Գ.Տ.	146
Կ	
Կարապետյան Գ.	161
Կարապետյան Ռ.	155
Կդեմես Գալանոս	62
Ղ	
Ղակոբ Դ Զուղայեցի	19
Ղամբարծումյան Ռ.	164
Ղարությունյան Էդ. Շ.	1, 100, 102
Ղեգել	49
Ղովականյան Յուրի	172
Ղովհաննես Անկյուրացի	29, 61
Ղովհաննես Ղուլվ	24

Հովհաննես Մրցուզ Ջուղայեցի.....	3, 11, 17, 20, 26, 27, 32, 55, 56, 60, 67, 68, 83, 138, 171-175, 179, 180
Հովհաննես Պլուզ Երզնկացի.....	147
Հովհաննես Սարկավազ Իմաստասեր	9, 23, 84, 178
Հովհաննիսյան Սիմոն.....	143
Հովսեփ Ջուղայեցի.....	70

Ղ

Ղազարյան Մ.....	11
Ղուկաս Վանանդեցի.....	125

Ս

Մադոյան Ա.Գ.....	3, 8, 9, 23, 54, 157, 166, 170, 184
Մաթևոսյան Հրաչյա.....	186, 188
Մամյան Հ.....	142
Մանուկյան Մ.Թ.....	143
Մանուչարյան Ա.....	110
Մատթեոս Ջուղայեցի	148
Մինասյան Լ.....	158, 174
Մոմջյան Խ.Ն.....	124
Մոնտեսքյո	64, 65, 79, 81
Մովսես Խորենացի	30

Ն

Նալբանդյան Միքայել	40
Նարսիկ Ի.Ս.....	101
Ներսեսյանց Վ.Ս.....	41
Ներսիսյան Լ.Հ.....	41
Նժդեհ Գարեգին.....	152
Նյուտոն.....	132

Շ

Շառոյան Ռիտա	106
Շաքարյան Հրաչիկ Գրիգորի	18
Շուլինյան Մարիամ.....	183

Ո	
Ոսկան երևանի	52, 53, 76
Չ	
Չալոյան Վազգեն Կարապետի.....	18
Պ	
Պետրոսյան Վ.....	114
Ջ	
Ջրբաշյան Էդ. Մ.....	2
Ս	
Սարգիս Կոստանդնուպոլսեցի.....	8
Սիմեոն Ջուղայեցի.....	1, 10, 12, 13, 17, 43-47, 51, 53, 155-159
Սուկրատես.....	41
Ստեփանոս Դաշտեցի.....	14, 28, 63, 66, 71, 75, 99
Ստեփանոս Լեհացի.....	14, 17, 82, 176
Վ	
Վահրամ Բաբունի	147
Տ	
Տիգրանյան Մ.	159
Ք	
Քալանջյան Տաթևիկ	142
Քելիշեան Վարդի	107
Քուլանջյան Սուրեն	160
Օ	
Օսկանյան Վ.....	139

ՎԵՐՆԱԳՐԱՅԻՆ ԱՅԲԲԵՆԱԿԱՆ ՑԱՆԿ

Յ.Դ. ՄԻՐՁՈՅԱՆԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԸ

Հայերենով հրատարակված նյութեր

Ա.Ս. Գարագաշյանի պատմագիտական հայացքների շուրջը [հոդ.].....	42
Աղոթագի՞րք, թե՞ «Մատեան ողբերգութեան» [հոդ.]	91
Այսօրվա երիտասարդությունը պետության ապագան է [հարցազր.] ...	111
Առաջին ծանոթությունը մեծ գիտնականի հետ [հոդ.].....	132
Առաքել Դավրիժեցու «Պատմության» առաջին հրատարակու- թյան մասին [հոդ.]	50
Ասլանյան Հայկազ Գաբրիելի [գրքում]	18
Աստվածաշունչը որպես Հովհաննես Ջուղայեցու իրավափիլի- սոփայական ըմբռնումների աղբյուր [զեկ. դր.; զեկ.]	32
Արդյո՞ք ամբողջական աշխատություն է «Պատճառ սահմանաց գրոցն»-ը [հոդ.].....	80
Արդյո՞ք միայն մտավորականը [հոդ.]	137
Արդյո՞ք միայն քչերը [հոդ.].....	115
Արիստոտելի «Սետաֆիզիկայի» հայերեն թարգմանության ու մեկնության հարցի շուրջ [հոդ.]	59
Բազմավաստակ փիլիսոփան (պրոֆ. Յ.Գ. Գաբրիելյանի ծննդ. 70-ամյակի առթիվ) [հոդ.].....	116
Բումբերանգ [հոդ.]	141
Գաբրիելյան Հենրի (Հարություն) Գաբրիելի [գրքում]	18
Գարեգին Նժդեհ (փիլիսոփայական ճեպանկար) [խմբ.]	152
Գիտության անխոնջ մշակը (Սեն Արևշատյան) [հոդ.].....	126
Գիրք հայ գաղթավայրերի պատմության մասին [գրախոս.].....	105
Գործն ինքը խոսք է [հարցազր.]	110
Գրիգոր Դ Տղա [Հե՜հ-ում].....	19
Գրիգոր Նարեկացի և Գրիգոր Տղա [հոդ.].....	88
Գրիգոր Նարեկացին և հայ առակագրությունը [հոդ.].....	97
Գրիգոր Նարեկացին և հայոց գրերը [զեկ. դր.; զեկ.]	35
Գրիգոր Նարեկացու բառաստեղծական արվեստը [մենագր.]	4
Գրիգոր Նարեկացու գրական ժառանգության հարցի շուրջ [հոդ.]...	90

Գրիգոր Նարեկացու «Համառատիւք բան խրատու» երկը [և դրա քննական բնագիրը] [գրքում]	38
Գրիգոր Տաթևացի [խմբ.]	149
Դավիթ Անհաղթ: Հոգվածների ժողովածու [կազմ.]	5
Դավիթ Անհաղթը և նոր շրջանի հայ փիլիսոփայական մտքի սկզբնավորումը [Ժող.-ում]	21
Դավիթ Անհաղթը և 17-րդ դարի հայ փիլիսոփայական միտքը [զեկ.] ..	22
Դավիթ Անհաղթի «Սահմանք իմաստասիրութեան» երկը սերունդ- ների գնահատմամբ [հոդ.]	122
Դավիթ Անհաղթի «Սահմանաց գրքի» անանուն մեկնությունը [հոդ.] ...	54
Դիմորդական փաստաթղթեր և առաջին բնութագիր [հոդ.]	128
Երբ պակասում է պատասխանատվության զգացումը [հոդ.]	114
«Էփիմերտէ». ի՞նչ գիրք է դա [հոդ.]	129
Էֆիմերտէ [իրապ.]	8
Իմ ընկեր Սիմոնը [գրկ. ակնարկ]	143
Ինչ էլ որ տաս հայրենիքում է մնալու [խարցազր.]	107
Ինչու՞ չկանխել անուղևոր վագրը [հոդ.]	123
Ինքնալրացում կամ մեկ նկարի պատմություն [հոդ.]	77
Ինքնակենսագրական նորահայտ փաստեր Գրիգոր Տղայի մա- սին [հոդ.]	73
Լիներք անաչառ [հոդ.]	136
«Լուծումը սահմանաց գրոց» երկի տեսական արժեքը [Ժող.-ում]	23
Խորհրդածություններ ընդունելության քննություններից առաջ [հոդ.] ..	118
Կենսագրական հանրագիտարան [իրատ. և խմբ. խորհ. անդ.]	154
Կրոնադավանաբանական պայքարը և հայ փիլիսոփայական միտքը [գրքում]	31
Հակոբ Դ Ջուղայեցի [ՀԵՀ-ում]	19
Հայ անվանի մանկավարժ Սիմեոն Ջուղայեցին [հոդ.]	47
Հայ բառարանագրության չգնահատված հուշարժան [հոդ.]	83
Հայ սոցիալական իմաստասիրության պատմություն: Հելլե- նիստական և վաղ ֆեոդալական շրջան [խմբ.]	146
Հայ փիլիսոփայական մտքի անցյալի ընդհատված ավան- դույթների վերականգնումը 17-րդ դարում [հոդ.]	57
Հայ փիլիսոփայության պատմության համառոտ ակնարկ [խմբ.] ...	153
Հայ փիլիսոփայության պատմության ձեռքբերումները և իրատապ խնդիրները [զեկ. դր.]	33
Հայ փիլիսոփայության պատմություն (սկզբից մինչև մեր օրերը) [խմբ.]	145

Հայագիտության արդի վիճակն ու խնդիրները [հոդ.].....	135
Հայացք դոսից [հարցազր.].....	108
Հայ-իրանական մշակութային համագործակցության պատմության արժեքավոր սկզբնաղբյուր [հոդ.]	70
Հայրեր և որդիներ [հոդ.].....	130
Հասունացած հարց [հոդ.].....	121
Հեգելի ծննդյան 200-ամյակի առթիվ [հոդ.]	49
Հենրի Գաբրիելյան [գրքում].....	16
Հիշիր անցյալդ կամ մի մոռացիր տրեխներդ [հոդ.].....	140
Հնդկահայ լուսավորականության ակունքները [հոդ.]	78
Հոգու և մարմնի փոխհարաբերության հարցն ըստ Սիմեոն Ջուղայեցու [հոդ.].....	45
Հովհաննես Անկյուրացու դերը աշխարհաբար հայերենի լինելիության գործում [զեկ. դր.]	29
Հովհաննես Անկյուրացու մատենագրական ժառանգությունը [հոդ.]....	61
Հովհաննես Հոլովի գործունեության գնահատության հարցի շուրջ [զեկ. դր.; զեկ.]	24
Հովհաննես Սրբուզ [ՅՄՀ-ում; ԶՀՀ-ում]	11, 17
Հովհաննես Սրբուզ Ջուղայեցի [մենագր.]	3
Հովհաննես Պլուզ Երզնկացի; Վահրամ Բաբունի [խմբ.].....	147
Հովհաննես Ջուղայեցին արվեստի մասին [հոդ.]	60
Հովհաննես Ջուղայեցու «Գիրք սրբազնագործութեան» երկի տպագրության շուրջ [հոդ.].....	55
Հովհաննես Ջուղայեցու գիրքը որպես XVII դարի հայ արվեստի պատմության արժեքավոր աղբյուր [զեկ. դր.]	26
Հովհաննես Ջուղայեցու «Համառոտ տրամաբանութիւն» աշխա- տությունը [հոդ.].....	67
Հովհաննես Ջուղայեցու հասարակական-քաղաքական հայացք- ները [գրքում]	27
Հովհաննես Ջուղայեցու «Քերականութիւն»-ը [հոդ.].....	68
Հովհաննես Սարկավազ Իմաստասեր: Լուծմունք «Սահմանաց գրոց» [իրապ.]	9
Հովհաննես Սարկավազ Իմաստասերը «Լուծմունք «Սահմանաց գրոց»» երկի հեղինակ [հոդ.]	84
Մատթեոս Ջուղայեցի; Առաքել Սյունեցի [խմբ.].....	148
Մարդու հիմնահարցը 13-15-րդ դարերի հայ փիլիսոփայության մեջ [խմբ.].....	150
Մեր հոբելյարները (Հենրի Գաբրիելյան, Աշոտ Աբրահամյան) [հոդ.]....	117

Մի էջ Ստեփանոս Լեհացու թարգմանական ժառանգությունից [հոդ.]....	82
Մի պատմավեպի առիթով կամ Հովհաննես Մրքուզի մասին [հոդ.]	138
Միքայել Նալբանդյան [թարգմ.].....	40
Մոնտեսքյոն հայերի և Հայաստանի մասին [հոդ.].....	64
Մոնտեսքյոն և մենք [հոդ.].....	65
Մովսես Խորենացի և Առաքել Դավրիժեցի [զեկ. դր.]	30
Մտավորականություն ստեղծելը պետության գործն է [հարցազր.].....	106
Նարեկացիագիտական կարևոր ճշտում [զեկ. դր.; հոդ.]	36, 95
Նարեկացու առեղծվածը [հոդ.]	86
Նարեկացու բառաշխարհը [հոդ.]	92
Նարեկացու «Ի Սուրբն Յակոբ» ներբողի գրության ժամանակի հարցը [հոդ.]	94
Նարեկացու լեզվական ազդեցությունը հետագա դարերի մատեն- ագրության վրա [հոդ.].....	96
Նարեկացու հավատո հանգանակը [հոդ.].....	93
Նարեկի ծածկագրությունների վերծանության փորձ [հոդ.; հարցազր.].....	85, 112
Նարեկի կառուցվածքի շուրջ [հոդ.].....	87
Նարեկի մի ծածկագրության վերծանության փորձ [հոդ.]	89
Նարինջ-Աստղիկի զրույցը Հեղինեի հետ [հեք.]	142
Նոր Ջուղայի ֆենոմենի պատմափիլիսոփայական վերլու- ծության փորձ [զեկ. դր.; հոդ.].....	34
Նորահայտ փաստեր Գրիգոր Տղայի կեանքի եւ գործունեու- թեան մասին [հոդ.]	72
Շաքարյան Հրաչիկ Գրիգորի [գրքում]	18
Ոչ միայն կարեկցել [հոդ.]	127
Ոսկան Երևանցու իմաստասիրական երկի գործնական արժեքն ու կարևորությունը [հոդ.]	76
Չալոյան Վազգեն Կարապետի [գրքում]	18
Պատմաբանասիրական դիտողություններ Նարեկացուն վերա- գրված ճառի մասին [հոդ.].....	98
Պետական լեզվին պետական մոտեցում [հոդ.].....	134
Ս. Գրիգոր Նարեկացու «Երգ երգոցի» մեկնության արժեքը [գրքի առաջաբ.]	37
Ս. Ջուղայեցու իմացության ուսմունքը [հոդ.].....	46
Սիմեոն Ջուղայեցի [մենագր.; գրքում.; ՀԱՀ-ում.; ՔՀՀ-ում.].....	1, 10, 13, 17
Սիմեոն Ջուղայեցի և Ոսկան Երևանցի [հոդ.].....	53
Սիմեոն Ջուղայեցին և նրա «Քերականության» նոր օրինակը [հոդ.]	44

Սիմեոն Ջուղայեցու կյանքը և գործունեությունը [հոդ.].....	43
Սիրիբ քո խաչը [բանաստ.].....	144
Սխալվելու իրավունք չունենք [հոդ.].....	133
Սոկրատես [թարգմ.].....	41
Սովետահայ բառարանագրության հրատապ խնդիրը [հոդ.]	119
Սովետահայ փիլիսոփայի հաջողությունը [հոդ.]	124
Ստեփանոս Դաշտեցի [ՅՄՀ-ում].....	14
Ստեփանոս Դաշտեցու անտիպ «զրույց-բանավեճերը» [հոդ.]	99
Ստեփանոս Դաշտեցու առաջին «զրույց-բանավեճը» [հոդ.]	75
Ստեփանոս Դաշտեցու գրական ժառանգության գնահատու- թյան հարցի շուրջ [հոդ.]	63
Ստեփանոս Դաշտեցու երկերի պատմա-բանասիրական արժեքը [գեղ. դր.].....	28
Ստեփանոս Դաշտեցու «զրույց-բանավեճերի» պատմամշակու- թյան արժեքը [հոդ.].....	71
Ստեփանոս Լեհացի [ՅՄՀ-ում; ԶՀՀ-ում]	14, 17
Վանանդեցիները և հայ ազատագրական միտքը [հոդ.].....	58
Վաստակաշատ գիտնականն ու քաղաքացին (Ս. Արևշատյանի 60-ամյակի առթիվ) [հոդ.].....	131
Վերջապես... կոտրվում է անտարբերության սառույցը [հոդ.]	139
XIX դարի առաջին կեսի հայ փիլիսոփայական միտքը [գրախոս.].....	100
XVII դարի հայ փիլիսոփայական մտքի քննական վերլուծու- թյուն [մենագր.].....	2
XVIII դարի մի անտիպ գրախոսություն [հոդ.].....	69
16-18-րդ դդ. հայ փիլիսոփայական միտքը [ՅՄՀ-ում]	15
Տարականոն հանճարը՝ Ռայմունդ Լուլլը [հոդ.].....	120
Տպագրիչը, մտածողը, հայրենասեր գործիչը [հոդ.]	125
Ուշագրավ աշխատությունը դեդուկտիվ տրամաբանության մասին [գրախոս.]	102
Ուսումնասիրվում է հայ վաճառականության ֆենոմենը [հարցազր.]... ..	109
Ուսումնասիրություն հայ գրքի պատմության վերաբերյալ [գրախոս.]..	104
«Փիլիսոփայական գիտության ձևավորումը հին Հայաստա- նում» [գրախոս.].....	103
Փիլիսոփայության պատմության համառոտ ակնարկ (ուս. ծեռ- նարկ) [թարգմ.].....	39
Փիլիսոփայության պատմություն (ուս. ծեռնարկ բուհի հումա- նիտար ֆակ. համար) [խմբ.]	151

Ուսերենով հրատարակված նյութեր

Անկախ դիտորդների աչքերով: Լեռնային Ղարաբաղը և նրա շուրջ (նյութերի ժող.) [կազմ.]	6
Դավիթ Անհաղթը և 17-րդ դարի հայ փիլիսոփայական միտքը [զեկ.; ժող.-ում]	22
Երկու գիրք՝ նվիրված հակասությունների պրոբլեմին [գրախոս.]	101
Լեռնային Ղարաբաղ և նրա շուրջ: Անկախ դիտորդների աչքերով (փաստաթղթ. ժող.) [կազմ.]	7
Կղեմեն Գալանտսը և հայ տրամաբանական միտքը [հոդ.]	62
Հայ-վրացական փիլիսոփայական կապերի պատմությունից (V-XVIII դդ.) [գրքում]	25
Հայ-վրացական փիլիսոփայական կապերի ուսումնասիրության հարցի շուրջ [հոդ.]	48
Հոգու և մարմնի փոխհարաբերության հարցը XVII դ. հայ փիլիսոփայության մեջ [հոդ.]	74
Հովհաննես Անկյուրացու դերը աշխարհաբար հայերենի լինելիության գործում [զեկ. դր.]	29
Հովհաննես Հոլովի գործունեության գնահատության հարցի շուրջ [զեկ. դր.]	24
Հովհաննես (Մրքուզ) Ջուղայեցու գրական ժառանգությունը [զեկ. դր.]	20
Հովհաննես Ջուղայեցու տրամաբանական-մեթոդաբանական հայացքները [հոդ.]	56
Մոնտեսքյոն հայերի մասին [հոդ.]	79
Ոսկան Երևանցու «Յաղագս միութեան և միաւորութեան. նոյնք են եթէ զանազանք» փիլիսոփայական երկը [հոդ.]	52
Պատմաբանասիրական դիտողություններ Ստեփանոս Դաշտեցու գրական ժառանգության մասին [հոդ.]	66
Սիմեոն Ջուղայեցի [գրքում]	12
Սիմեոն Ջուղայեցու փիլիսոփայական հայացքները [հոդ.]	51
Ու՞ր է ռոմանտիկան [հոդ.]	113

Անգլերենով հրատարակված նյութեր

Դավիթ Անհաղթը և 17-րդ դարի հայ փիլիսոփայական միտքը [զեկ.]	22
Հովհաննես Անկյուրացու դերը աշխարհաբար հայերենի լինելիության գործում [զեկ. դր.]	29

Հովհաննես Հոլովի գործունեության գնահատության հարցի շուրջ [զեկ. դր.]	24
Մոնտեսքյոն և հայերը [հոդ.].....	81
Նարինջ-Աստղիկի գրույցը Հեղինեի հետ [հեք.]	142
Նոր Ջուղայի ֆենոմենի պատմափիլիսոփայական վերլուծության փորձ [զեկ. դր.]	34

Հ.Ղ. ՄԻՐՉՈՅԱՆԻ ԿՅԱՆՔԻ ԵՎ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ

Արդյո՞ք ամբողջական աշխատություն է «Պատճառ սահմանաց գրոցն»-ը [անգլ.]	177
Արժեքավոր աշխատություն [«XVII դարի հայ փիլ. մտքի քննա- կան վերլուծություն»].....	161
Արժեքավոր հարցադրումներ [«XVII դարի հայ փիլ. մտքի քննա- կան վերլուծություն»].....	162
Արժեքավոր հետազոտություն [«Սիմեոն Ջուղայեցի»].....	156
Արժեքավոր մենագրություն [«Հովհաննես Մրքուզ Ջուղայեցի»].....	172
Արմատի նման հոդն է սիրում	186
Գիտնականը, քաղաքացին և մարդը (պրոֆ. Հ.Ղ. Միրզոյանի ծննդ. 60-ամյակի առթիվ).....	185
Գիտնականի անխոնջ աշխատանքի արդյունքը [«XVII դարի հայ փիլիսոփայական մտքի քննական վերլուծություն»].....	167
«Գրիգոր Նարեկացու բառաստեղծական արվեստը»	182
Եղեռն և գոյամարտ [«Լեռնային Ղարաբաղ և նրա շուրջը. անկախ դիտորդների աչքերով»].....	170
Երիտասարդ փիլիսոփայի առաջին գիրքը [«Սիմեոն Ջուղայեցի»].....	159
Երևանի պետական համալսարանի հրատարակած հոդվածների ժողովածուն՝ նվիրված Դավիթ Անհաղթի 1500-ամյակին	160
Հայ բառարանագրության չգնահատված հուշարժան [անգլ.]	180
Հայագիտական արժեքավոր հետազոտություն [«Հովհաննես Մրքուզ Ջուղայեցի»]	175
Հայագիտական արժեքավոր ուսումնասիրություն [«XVII դարի հայ փիլիսոփայական մտքի քննական վերլուծություն»].....	169
«Հովհաննես Մրքուզ Ջուղայեցի» [հայ., անգլ.]	171, 173, 174, 179
«Հովհաննես Սարկավազ Իմաստասեր».....	178
Հրաչյա Միրզոյան	184

Մի էջ Ստեփանոս Լեհացու թարգմանական ժառանգությունից [անգլ.].....	176
Մտածողը և հայրենասերը [«Սիմեոն Ջուղայեցի»] [ռուս.].....	157
Մրցանակը պարտավորեցնող է	187
Նարեկացիական նոր մոտեցումներ [«Գրիգոր Նարեկացու բա- ռաստեղծական արվեստը»]	183
Նարեկացու բառաշխարհը [«Գրիգոր Նարեկացու բառաստեղ- ծական արվեստը»]	181
Ողողելով Գրիգոր Նարեկացու հուզախռով ափերը	188
«Սիմեոն Ջուղայեցի»	155, 158
17-րդ դարը՝ նոր հայացքով [«XVII դարի հայ փիլիսոփայական մտքի քննական վերլուծություն»].....	166
17-րդ դարի հայ պատմափիլիսոփայությունը [«XVII դարի հայ փիլիսոփայական մտքի քննական վերլուծություն»].....	165
«XVII դարի հայ փիլիսոփայական մտքի քննական վերլուծություն»	163, 168
Տարբերությունների ընդգծումը՝ գիտականության երաշխիք [«XVII դարի հայ փիլիսոփայական մտքի քննական վերլուծություն»].....	164

ИМЕННОЙ УКАЗАТЕЛЬ

А

Абрамян Ашот	117
Агаян Э.Б.	10
Айвазян В.	8
Айвазян Варужан	108
Акоп IV Джугаеци	19
Амбарцумян Р.	164
Аракел Даврижеци	30, 50, 77
Аракел Сюнеци	148
Аревшатын С.С.	103, 126, 131, 168
Аристотель	59
Арутюнян Эд. Ш.	1, 100, 102
Асланян Айказ Габриелович	18

Б

Бабаян Грайр	156
Байбуртян В.А.	171
Бархударян В.	169

В

Ваграм Рабуни	147
Воскан Ереванци	52, 53, 76

Г

Габриелян Генри Габриелович	16, 18, 116, 117, 145
Галстян С.А.	4
Гарагашян А.М.	42
Геворкян Карен	109
Гегель	49
Григор Нарекаци	4, 35-38, 85-98, 112, 141, 181-183, 188
Григор Татеваци	149
Григор (IV) Тга	19, 72, 73, 88

Гукас Ванандеци	125
Гулакян Асмик	112
Гюрджинян Д.С.	182

Д

Давид Анахт (Непобедимый)	5, 21, 22, 54, 122, 160
Джрбашян Эд.М.	2
Диланян Т.	8, 39, 142
Дилоян В.	165, 173

Е

Епремян Лилит	111

З

Закарян С.А.	147-153, 175, 178, 185
Золян С.Т.	6, 7

И

Ишханян Р.	104, 167

К

Казарян М.	11
Карапетян Г.	161
Карапетян Р.	155
Калаеджян Татевик	142
Кешишян Варди	107
Клемент Галанос	62
Коланджян Сурен	160

Л

Лачикян Л.	163
Лули Раимунд	120

М

Мадоян А.Г.	3, 8, 9, 23, 54, 157, 166, 170, 184
Мамян Г.	142
Манукян М.Т.	143

Манучарян А.	110
Матевосян Грачя	186, 188
Маттеос Джугаеци	148
Минасян А.	158, 174
Мовсес Хоренаци	30
Момджян Х.Н.	124
Монтескье	64, 65, 79, 81

Н

Налбандян Микаел.....	40
Нарский И.С	101
Нерсисянц В.С.	41
Нерсисян А.Г.	41
Нжде Гарегин.....	152
Ньютон	132

О

Оваканян Юри	172
Ованес Анкюраци	29, 61
Ованес Мркуз Джугаеци	3, 11, 17, 20, 26, 27, 32, 55, 56, 60, 67, 68, 83, 138, 171-175, 179, 180
Ованес Олов.....	24
Ованес Плуз Ерзнкаци	147
Ованес Саркаваг Имастасер.....	9, 23, 84, 178
Ованисян Симон	143
Овсеп Джугаеци.....	70
Осканян В.	139

П

Петросян В.	114

С

Саргис Костанднуполсеци	8
Симеон Джугаеци	1, 10, 12, 13, 17, 43-47, 51, 53, 155-159

Сократ	41
Степанос Даштеци	14, 28, 63, 66, 71, 75, 99
Степанос Лехаци.....	14, 17, 82, 176

Т

Тадевосян В.	8
Тамразян Г.Г.	4
Тевосян А.	162
Тигранян М.	159

Х

Хачатурян А.Б.	40
Хрлопян Г.Т.	146

Ч

Чалоян Вазген Каранетович	18

Ш

Шакарян Грачик Григорьевич	18
Шароян Рита	106
Шолиян Мариам.....	183

АЛФАВИТНЫЙ УКАЗАТЕЛЬ ЗАГЛАВИЙ

ТРУДЫ Г.К. МИРЗОЯНА

Материалы, опубликованные на армянском языке

Абитуриентские документы и первая характеристика [см.]	128
Акоп IV Джугаеци [в ЭАЦ]	19
Актуальные задачи советской армянской лексикографии [см.]	119
Анонимное толкование "Определений философии" Давида Анахта [см.]	54
Армянская философская мысль первой половины XIX века [рец.]	100
Армянская философская мысль XVI-XVIII вв. [в АСЭ]	15
Асланян Айказ Габриелович [в кн.]	18
Беседа Апелесина-Звездочки с Эгинэ [сказка]	142
Библия как источник правого-философских восприятий Ованеса Джугаеци. [т. докл.; докл.]	32
Биографическая энциклопедия [ред.]	154
Будем объективны [см.]	136
Бумеранг [см.]	141
В мире слов Григора Нарекаци [см.]	92
Ванандцы и армянская освободительная мысль [см.]	58
Взгляд со стороны [интервью]	108
Видный армянский педагог Симеон Джугаеци [см.]	47
Влияние языка Нарекаци на армянскую литературу после- дующих веков [см.]	96
Вопрос взаимоотношения души и тела у Симеона Джугаеци [см.]	45
Восстановление прерванных традиций армянской фило- софской мысли в 17-ом веке [см.]	57
Все что отдаешь, останется на родине [интервью]	107
Вспомни свое прошлое или не забывай свои лапти [см.]	140
Габриелян Генри Габриелович [в кн.]	18
Гарегин Нжде (философский набросок) [ред.]	152
Генри Габриелян [в кн.]	16

Государственный подход к государственному языку [см.]	134
“Грамматика” Ованеса Джугаеци [см.]	68
Григор Нарекаци и армянские письма. [т. докл., докл.]	35
Григор Нарекаци и армянское баснописание [см.].....	97
Григор Нарекаци и Григор Тга [см.]	88
Григор Татеваци [ред.]	149
Григор IV Тга [в ЭАЦ].....	19
Давид Анахт и становление армянской философской мысли нового времени [в сб.]	21
Давид Анахт. Сборник статей [сост.]	5
Давид Непобедимый и армянская философская мысль 17-го века [докл.].....	22
Дело само уже слово [интервью]	110
Жизнь и деятельность Симеона Джугаеци [см.]	43
Заслуженный ученый и гражданин (к 60-летию С. Аревшатяна) [см.].....	131
Заслуженный философ (к 70-летию проф. Г. Габриеляна) [см.] ...	116
Изучается феномен армянского купечества [интервью]	109
Интересный труд о дедуктивной логике [рец.]	102
Искусство словотворчества Григора Нарекаци [моногр.]	4
Исследование об истории армянской книги [рец.]	104
Истоки индоармянского просвещения [см.]	78
Историко-филологическая ценность сочинений Степаноса Даштеци [т. докл.]	28
Историко-филологические заметки о приписанной Григору Нарекаци речи [см.]	98
История армянской социальной философии. Эллинистиче- ская эпоха и эпоха феодализма [ред.]	146
История армянской философии (от начала до наших дней) [ред.]...	145
История философии [ред.]	151
К вопросу о времени написания оды Григора Нарекаци “К Святому Якову” [см.]	94
К вопросу о литературном наследии Григора Нарекаци [см.]...	90
К вопросу о построении “Нарека” [см.]	87
К вопросу об армянском переводе и толковании “Метафизики” Аристотеля [см.]	59
К вопросу об оценке деятельности Ованеса Олова [т. докл., докл.].....	24

К 200-летию со дня рождения Гегеля [ст.]	49
К истории издания труда Ованеса Джугаеци "Книга священнодействий" [ст.]	55
К историографическим взглядам А.М. Гарагашяна [ст.]	42
К проблеме оценки литературного наследия Степаноса Даштеци [ст.]	63
Книга об истории армянских колониях [рец.]	105
Книга Ованеса Джугаеци как ценный источник по истории армянского искусства XVII в. [м. докл.]	26
Когда не хватает чувство ответственности [ст.]	114
Краткий очерк истории философии [пер.]	39
Краткий очерк истории армянской философии [ред.]	153
Критический анализ армянской философской мысли XVII века [моногр.]	2
Культурно-историческое значение "бесед – дискуссий" Степаноса Даштеци [ст.]	71
Литературное наследие Ованеса Анкюраци [ст.]	61
Люби свой крест [стихотв.]	144
Маттеос Джугаеци. Аракек Сюнеци [ред.]	148
Микаел Налбандян [пер.]	40
Мовсес Хоренаци и Аракек Даврижеци [м. докл.]	30
Мой друг Симон [лит. очерк]	143
Молитвенник или "Книга скорби"? [ст.]	91
Монтескье и мы [ст.]	65
Монтескье об армянах и Армении [ст.]	64
Назревший вопрос [ст.]	121
Наконец ... ломается лед равнодушия [ст.]	139
Нарекациеведческое важное уточнение [м. докл.; ст.]	36, 95
Наши юбилеры (Генри Габриелян, Ашот Абрамян) [ст.]	117
Не имеем права ошибаться [ст.]	133
Не только сочувствовать [ст.]	127
Неизданные "полемические беседы" Степаноса Даштеци [ст.]	99
Необычный гений - Раймунд Лули [ст.]	120
Неоцененный памятник армянской лексикографии [ст.]	83
Неутомимый труженик науки (Сен Аревшатян) [ст.]	126
Новоявленные автобиографические факты о Григоре Тга [ст.]	73
Новые факты о жизни и деятельности Григора Тга [ст.]	72
О первом издании "Истории" Аракека Даврижеци [ст.]	50

Общественно-политические взгляды Ованеса Джугаеци [в кн.]	27
Ованес Джугаеци об искусстве [ст.]	60
Ованес Мркуз [в АСЭ; в ХАЭ]	11, 17
Ованес Мркуз Джугаеци [моногр.].....	3
Ованес Плуз Ерзнкаци. Ваграм Рабуни [ред.]	147
Ованес Саркаваг Имастасер. Толкования “Книги определений”[публ.].....	9
Ованес Саркаваг Имастасер автор “Толкования “ Книги определений”” [ст.]	84
Одна неопубликованная рецензия XVIII века [ст.]	69
Одна страница переводческого наследия Степаноса Лехаци [ст.]	82
“Определения философии” Давида Анахта в оценке поколений [ст.]	122
Отцы и дети [ст.]	130
Парадокс Нарекаци [ст.]	86
Первая “беседа-дискуссия” Степаноса Даштеци [ст.].....	75
Первое знакомство с великим ученым [ст.]	132
Печатник, мыслитель, патриот [ст.]	125
По поводу одного исторического романа или об Ованесе Мркузе [ст.]	138
Попытка историко-философского анализа феномена Новой Джуги [т. докл.; ст.].....	34
Попытка расшифровки одной тайнописи “Нарека” [ст.].....	89
Попытка расшифровки тайнописей “Нарека” [ст.; ин- тервью]	85, 112
Почему бы не предотвратить беспассажирные гонки? [ст.] ...	123
Практическая ценность и значение философского произ- ведения Воскана Ереванци [ст.].....	76
Приобретения и актуальные задачи истории армянской философии [т. докл.]	33
Проблема человека в армянской философии XIII-XV вв. [ред.]...	150
Произведение Григора Нарекаци “Краткое слово назидания” [и критический текст] [в кн.]	38
Разве только интеллигенция? [ст.]	137
Размышления перед вступительных экзаменов [ст.]	118
Религиозно-догматическая борьба и армянская философская мысль [в кн.]	31

Роль Ованеса Анкюраци в становлении современного армянского языка – ашхарабара [м. докл.]	29
Самодополнение или история одной картины [см.]	77
Сегодняшняя молодежь будущее государства [интервью]	111
Символ веры Нарекаци [см.]	93
Симеон Джугаеци [моногр.; в кн.; в АСЭ; в ХАЭ]	1, 10, 13, 17
Симеон Джугаеци и Воскан Ереванци [см.]	53
Симеон Джугаеци и новый экземпляр его “Грамматики” [см.] ...	44
Современное состояние и проблемы арменоведения [см.]	135
Создание интеллигенции – дело государства [интервью]	106
Сократ [пер.]	41
Сочинение Ованеса Джугаеци “Краткая логика” [см.]	67
Степанос Даштеци [в АСЭ]	14
Степанос Леаци [в АСЭ; в ХАЭ]	14, 17
Теоретическая ценность произведения “Толкования “Книги определений”” [в сб.]	23
Только ли меньшинство? [см.]	115
Удача советского армянского философа [см.]	124
Учение о познании С. Джугаеци [см.]	46
“Формирование философской науки в древней Армении” [рец.]	103
Целостное ли произведение “Причина книги определений”? [см.]	80
Цена толкования “Песнь песней” Св. Григора Нарекаци [предисл. кн.]	37
Ценный первоисточник по истории армяно-иранского культурного сотрудничества [см.]	70
Чалоян Вазген Карапетович [в кн.]	18
Шакарян Грачик Григорьевич [в кн.]	18
Эфимертэ [публ.]	8
“Эфимертэ” - что за книга? [см.]	129

Материалы, опубликованные на русском языке

Вопрос о взаимоотношении души и тела в армянской философии XVII века [см.]	74
Где романтика? [см.]	113

Глазами независимых наблюдателей. Нагорный Карабах и вокруг него (сб. материалов) [сост.]	6
Давид Непобедимый и армянская философская мысль 17-го века [докл.; в сб.].....	22
Две книги посвященные проблеме противоречия [рец.]	101
Из истории армяно-грузинских философских связей (V-XVIII вв.) [в кн.]	25
Историко-филологические заметки о литературном наследии Степаноса Даштеци [ст.]	66
К вопросу об изучении армяно-грузинских философских связей [ст.].....	48
К вопросу об оценке деятельности Ованеса Олова [т.докл.].....	24
Клемент Галанос и армянская логическая мысль [ст.]	62
Литературное наследие Ованеса (Мркуза) Джугаеци [т.докл.]	20
Логико-методологические взгляды Ованеса Джугаеци [ст.]	56
Монтескье об армянах [ст.].....	79
Роль Ованеса Анкюраци в становлении современного армян- ского языка – ашхарабара [т. докл.].....	29
Нагорный Карабах и вокруг него. Глазами независимых наблюдателей (сб. док.) [сост.].....	7
Симеон Джугаеци [в кн.].....	12
Философские взгляды Симеона Джугаеци [ст.]	51
Философский труд Воскана Ереванци "О единичности и единстве: одинаковы они или различны" [ст.]	52

Материалы, опубликованные на английском языке

Беседа Апельсина-Звездочки с Эгинэ [сказка].....	142
Давид Непобедимый и армянская философская мысль 17-го века [докл.].....	22
К вопросу об оценке деятельности Ованеса Олова [т.докл.].....	24
Монтескье и армяне [ст.]	81
Попытка историко-философского анализа феномена Новой Джуги [т.докл.]	34
Роль Ованеса Анкюраци в становлении современного армянского языка – ашхарабара [т.докл.]	29

О ЖИЗНИ И ТРУДАХ Г.К. МИРЗОЯНА

Арменоведческое ценное исследование ["Критический анализ армянской философской мысли XVII века"]	175
Арменоведческое ценное исследование ["Ованес Мркуз Джугаеци"]	169
Армянская философия истории XVII века ["Критический анализ армянской философской мысли XVII века"]	165
Геноцид и борьба за существование ["Нагорный Карабах и вокруг него: Глазами независимых наблюдателей"]	170
Грачя Мирзоян	184
"Иоанн Имастасер"	178
"Искусство словотворчества Григора Нарекаци"	182
"Критический анализ армянской философской мысли XVII века"	163, 168
Любит землю как корень	186
Мир лексики Нарекаци ["Искусство словотворчества Григора Нарекаци"]	181
Мыслитель и патриот ["Симеон Джугаеци"] [рус.]	157
Нарекациеведческие новые подходы ["Искусство словотворчества Григора Нарекаци"]	183
Неоцененный памятник армянской лексикографии [англ.]	180
"Ованес Мркуз Джугаеци" [арм.; англ.]	171, 173, 174, 179
Одна страница переводческого наследия Степаноса Лехаци [англ.]	176
Первая книга молодого философа ["Симеон Джугаеци"]	159
Подчеркивание различий – гарантия научности ["Критический анализ армянской философской мысли XVII века"]	164
Премия обязывает	187
Прикасясь к взволнованным берегам Григора Нарекаци	188
Результат неустомимого труда ученого ["Критический анализ армянской философской мысли XVII века"]	167
Сборник статей ЕГУ посвященный 1500-летию Давида Анахта	160
XVII век в новом освещении ["Критический анализ армянской философской мысли XVII века"]	166

“Симеон Джугаеци”	155, 158
Ученый, гражданин и человек (к 60-летию со дня рождения проф. Р.К. Мирзояна)	185
Целостное ли произведение “Причина книги определений”? [англ.]	177
Ценная монография [“Ованес Мркуз Джугаеци”].....	172
Ценное исследование [“Симеон Джугаеци”].....	156
Ценные постановки вопросов [“Критический анализ армянской философской мысли XVII века”].....	162
Ценный труд [“Критический анализ армянской философской мысли XVII века”]	161

ԲՈՎԱՆ ԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Կազմողի և խմբագրի կողմից (հայ., ռուս.)	5, 7
Փիլիսոփայական գիտությունների դ-ր, պրոֆ. Հ. Ղ. Միրզոյանի կյանքի և գործունեության հիմնական տարեթվերը (հայ., ռուս.)	9, 11

Հ. Ղ. ՄԻՐԶՈՅԱՆԻ ԿՅԱՆՔԸ ԵՎ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅՈՒՆԸ ԲՆՈՒԹԱԳՐՈՂ ԷՋԵՐ

Ս. Ա. Զաքարյան - Անվանի հայագետը (պրոֆ. Հր. Ղ. Միրզոյանի ծննդյան 70-ամյակի առթիվ).....	15
Է. Բ. Աղայան - Հ. Ղ. Միրզոյանի «XVII դարի հայ փիլիսոփայա- կան մտքի քննական վերլուծություն» աշխատության մասին	23
Գ. Բ. Զահուկյան - Հ. Ղ. Միրզոյանի «XVII դարի հայ փիլիսոփայական մտքի քննական վերլուծություն» դոկտորական դիսերտացիայի մասին	25

ՄԱՏԵՆԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

Հ.Ղ. ՄԻՐԶՈՅԱՆԻ ԱՇԽԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆ ՑԱՆԿ

Մենագրություններ.....	35
Հրատարակած ժողովածուներ և աշխատություններ.....	36
Հանրագիտարանային նյութեր.....	37
Նյութեր ժողովածուներում և այլ գրքերում.....	38
Թարգմանություններ	42
Գիտական հոդվածներ.....	43
Գրախոսություններ	50
Հարցազրույցներ	52
Հրապարակախոսական նյութեր	53
Գեղարվեստական ստեղծագործություններ.....	56
Խմբագրած աշխատանքներ	57

Հ.Ղ. ՄԻՐՁՈՅԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Գիտական աշխատանքների գրախոսություններ և ամփոփումներ.....	59
Կյանքի և գործունեության մասին.....	63

ՑԱՆԿԵՐ

ԱՆՁՆԱՆՈՒՆՆԵՐԻ ՑԱՆԿԵՐ (հայ., ռուս.)	67, 79
ՎԵՐՆԱԳՐԱՅԻՆ ՑԱՆԿԵՐ (հայ., ռուս.)	
Հ.Ղ. Միրզոյանի աշխատանքները	
Հայերենով հրատարակված նյութեր.....	71, 83
Ռուսերենով հրատարակված նյութեր.....	76, 87
Անգլերենով հրատարակված նյութեր.....	76, 88
Հ.Ղ. Միրզոյանի կյանքի և գործունեության մասին	77, 89

СОДЕРЖАНИЕ

От составителя и редактора (арм., рус.).....	5, 7
Основные даты жизни и деятельности д-ра философ- ских наук, проф. Г. К. Мирзояна (арм., рус.)	9, 11

СТРАНИЦЫ, ХАРАКТЕРИЗУЮЩИЕ ЖИЗНЬ И ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ Г. К. МИРЗОЯНА

С. А. Закарян - Известный арменовед (к 70-летию проф. Г. К. Мирзояна)	15
Э. Б. Агаян - О труде Г. Мирзояна "Критический анализ армянской философской мысли XVII века"	23
Г. Б. Джаукян - О докторской диссертации Г.К. Мирзояна "Критический анализ армянской философской мысли XVII века"	25

БИБЛИОГРАФИЯ

ХРОНОЛОГИЧЕСКИЙ УКАЗАТЕЛЬ ТРУДОВ Г.К. МИРЗОЯНА

Монографии	35
Опубликованные им сборники и труды	36
Энциклопедические материалы	37
Материалы в сборниках и других книгах	38
Переводы	42
Научные статьи	43
Рецензии	50
Интервью	52
Публицистические материалы	53
Художественные произведения	56
Редактированные им труды	57

О Г.К. МИРЗОЯНЕ

Рецензии и резюме научных трудов	59
О жизни и творчестве	63

УКАЗАТЕЛИ

ИМЕННОЙ УКАЗАТЕЛЬ (арм., рус.)	67, 79
АЛФАВИТНЫЙ УКАЗАТЕЛЬ ЗАГЛАВИЙ (арм., рус.)	
Труды Г.К. Мирзояна	
Материалы, опубликованные на армянском языке	71, 83
Материалы, опубликованные на русском языке	76, 87
Материалы, опубликованные на английском языке	76, 88
О жизни и трудах Г.К. Мирзояна	77, 89

ՀՐԱՉԻԿ ՂԱԶԱՐԻ ՄԻՐՁՈՅԱՆ

ԿԵՆՍԱՄԱՏԵՆԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

Կազմի ձևավորումը՝	Լ.Բ. ՄԵԼԻՔՅԱՆԻ
Համակարգչային	
շարվածքը և ձևավորումը՝	Հ.Գ. ՀԱՅՐԱՊԵՏՅԱՆԻ

Ստորագրված է տպագրության 10.05.10 թ.:
Չափսը՝ 60x84¹/₁₆: Թուղթը՝ օֆսեթ: Հրատ. 5.3. մամուլ,
տպագր. 6.0 մամուլ= 5.6 պլան. մամուլի:
Տպաքանակ՝ 150: Պատվեր՝ 62:

ԵՊՀ հրատարակչություն, Երևան, Ալ. Մանուկյան 1:

Երևանի պետական համալսարանի
օպերատիվ պոլիգրաֆիայի ստորաբաժանում
Երևան, Ալ. Մանուկյան 1: